

SLIPARE

BERÄTTAR

Einar Abrahamsson, Birger Bergman, Oscar Franzén,
Hugo Johansson, Valter Johansson, Allan Lindstedt,
Putte Bergqvist, Jarl Stureson, Rolf Theander

Sammanställning Åke P

Einar Abrahamsson (1913-2000)

Jag började slipa på Kosta Glasbruk efter skolan, men hjälpte också till hos min far i hans sliperi i vårt uthus. Han slipade på glas från Målerås åt Axel Träff.

Einar Abrahamsson i sliperiet på Strömbergshyttan

Jag minns särskilt en gång när han kom med sin stora gröna bil full av glas, klädd i knallhatt och hade kört den smala vägen i snöoväder och det var spårigt och kommit i fel spår så han höll på och köra i diket. En glasbit slog ner på knallhatten så den blev bucklig. Det första han sa när han kom in till far var: "Vi måste ha oss en konjak Hjalmar, för det var en jävla färd jag ha gjort nu".

Avskedade

Vi var ju över hundra blomslipare på Kosta och de flesta fick sluta. Själv var jag i Ture Andersson lag. Ett annat lag hade Edmund Pettersson som lagbas. Kjellander var en gravör jag

minns. Cronkvistapojkarna var andra kända personer

Mjölby

Axel Träff var från början slipare på Kosta och kom av olika orsaker på kant med ledningen. Han startade då, 1905, tillsammans med en broder Oskar ett sliperi i Mjölby.

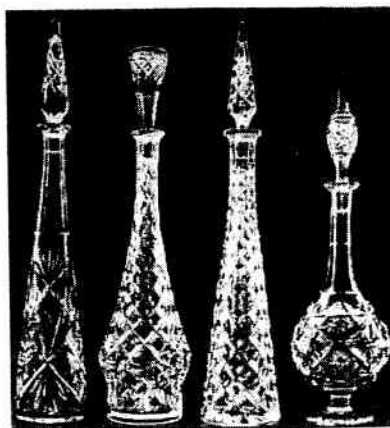
Facket

När det bildades en fackförening i Kosta, i Fröagölsskogen, var min far med och blev för det avskedad. Han fick då jobb hos Axel Träff i Mjölby. Min äldste bror Thord är född där. Själv är jag född i Kosta när far och mor hade flyttat tillbaka dit.

Lindfors

Vår familj kom till Lindfors med Axel Träff 1929 då han tillsammans med Knut Bergqvist övertog bruket. Det var min far, jag, och bröderna Arnold, Thord och min yngste bror Gunnar.

Jag tror inte vi var fler än far, jag och Thord i sliperiet. Det mesta glaset skickades till Mjölby.

Glas gjorda på Lindfors och slipade i Mjölby

Kort livslängd

Träffs tid tog slut kvickt. Han hade en massa beställningar på Australien. Det var bl a en servis och en hel del blomslipning. Tullarna höjdes och beställningarna sades upp och det tog slut med en gång. Hytta och sliperi stängdes direkt.

Strömberg

Räddningen kom ganska omgående då Edvard Strömberg kom från Eda och satte igång. Han döpte också om bruket till Strömbergshyttan, ett glasbruksnamn som med åren blev oerhört respekterat i världen.

Värmlänningar

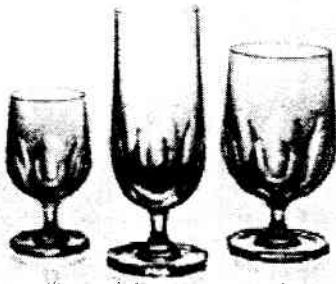
Flera arbetare flyttade med från Eda, men också från andra bruk i Småland kom det arbetare.

Namne

En med namnet Abrahamsson, August, är inte släkt med oss, men flyttade med familj från Eda, först till Urshult och sedan till Lindfors. Han var i sliperiet. Sonen Gunnar blev så småningom verkmästare i sliperiet. Sonen Arne hamnade i hyttan. Min bror, Arnold, slutade och flyttade till Kosta.

Servisglas

Vi slipade en massa servisglas, det fanns 50 olika serviser. Glasblåsarmästarna Hilding Strand, Måne Söderberg, Ivar Lindgren och Edvin Edström med verkstäder gjorde dessa i hyttan. Konstglaset hade ett trumfkort i Knut Bergqvist.

Servisen Håtuna
Design: Gerda Strömberg

Mera slipat

För oss i sliperiet märkte vi ganska snart efter Strömbergs igångsättning en ökning av arbete och vi blev fler i sliperiet, bl a Rangvald Karlsson, Alvar Karlsson och Yngve Frisell.

Gerda Strömberg kom med det facettslipade glaset från Eda. Vi började också med det tjocka blåtonade glaset som slipning i olika varianter. De har alltid sedan dess förknippas med bruket.

Nystepär

Verkmästare i sliperiet var Hilding Hansson. Han flyttade vidare till Trelleborg som hyttmästare. Kom sedan till Johansfors som disponent. Han kallades 'Nystepär'.

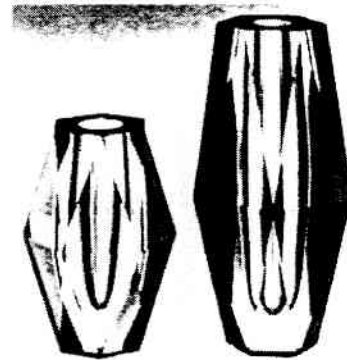
Flera från Hovet

Andra kom från Hovmantorp och började i sliperiet: Charles Hovinder, Kjell Smedberg (borrade proppar), Herbert Ottosson, Lennart Johansson, samt Lasse Elmgren, en mycket duktig slipare. Han jobbade jag ihop med..

Svårigheter

Tyvärr drabbades bruket av olika svårigheter. Edvard Strömberg dog 1946 och hans son, som blev chef dog 1960. Verksamheten fortsatte dock under ledning av Asta Strömberg. Den stora smälten kom 1973 då hyttan brann ner till grunden.

Stora levernssvårigheter gjorde att USA-marknaden i stort försvann och den allmänna krisen i glasbranschen förvärrade läget. Trots snabb återuppbyggnad förbättrades inte läget och 1976 såldes bruket till Orrefors som med halvljumat intresse drev det till 1979 när sagan var all.

B 950 B 900
Design: Asta Strömberg

Intervju 2000 03 22

Einar Abrahamsson

Han avled 2000 04 05

S 58

Design:

Birger Bergman

1903 - 1991

Jag är född 22 augusti 1903 i röda byggnaden på Sandvik, men far fick jobb på Nya Glas bruket när det startade 1905 och vi flyttade ner i den skmästarbyggnaden på andra våningen.

Birger Bergman

Kasern ett

Lägenheterna var synneligen omoderna. Det fanns en brant trappa som gick rakt ner i en gemensam farstu för de två lägenheterna och trappan lärde man sig genom att ramla utför. Alltid var det någon barnunge som trattade på ändan och då skulle fruntimren ut och se vem det var som skrek. Det var ju trångt med alla tofflor och klampar så det var inte så egenomligt att det snubblades.

Skolan

Jag började i skolan som alla andra vid 7 års ålder. På vintern luffade vi snett över sjön och kom upp vid Kvarnån.

Morgonjobb

När jag blev lite äldre hände det ofta att jag var i hyttan två timmar och bar in om morgnarna innan skolan. Det fanns pojkar

som bodde i Åryd och Lessebo som kom med tåget så de hann inte hit till kl 6. Efterhand som de kom fick man gå hem. Då fick man nödtorftigt ta ett tag om näsan med lite vatten för att sen kuta till skolan

Jag har ett minne av att jag fick 25 öre för de båda timmarna, annars var lönen normalt 11 1/2 öre. Jag höll noga reda på mina första arbetsinkomster och skrev ner dem på ett papper som jag hade i en liten låda hemma. Sen kollade jag noga, ty lönen lämnades till min far när han fick sin. Det kunde bli en 7-8 kr ibland.

Hyttan

Utöver att jag arbetade olagligt mellan skolterminerna, det var ju allmänt förekommande, så började jag annars så fort jag slutat skolan, jag var väl 13 år. Jag kom in i hyttan och nådde så småningom den höga rangen av fot- och benanfångare.

Till en början var jag i farsans pressglasverkstad, som inbärare. Det var rätt skapligt. När de pressade var man två pojkar. Den ene halvtimmen bar man in, den andre la man in klippet. (överbilivet glas som iläggaren klippt av från pipan).

När jag sen blev fot- och benanfångare fick jag flytta till *Oskar Olsbergs* verkstad. Där gjordes mycket benvitt: vaser, sockersatser m m så det var mest till att värma. Jag minns också att jag fick göra post till kannor.

Det var ett jädrans snejs, att få till posten när det var långt ner i degeln.

Sliperiet

1918 hamnade jag i sliperiet. Vid en läkarundersökning tyckte doktorn att mina ögon var för röda. Han trodde det berodde på strålningen från glasugnen och jag borde slippa titta in i den. Jag placerades då om till sliperiet. Om det var bra eller dåligt vill jag inte uttala mig om, men faktum är att jag blev kvar där till 1962.

Bedrövligt

Det var det gamla sliperiet och lokalerna var under all kritik. Där var kallt. Vi hade en stor järnkamin, den påstods hade stått i gamla skolan uppe vid Skogslücken. Den var klädd med tegel invändigt så den höll några år innan den var utbränd. När den var slut hade vi bara ett vanligt oljefat som de hade gjort hål i på sidan för att lägga in veden.

Det blev hett om ryggen på de som satt närmast, men i andra änden av lokalen var det kallt till långt fram på eftermiddagen.

Varmvatten tog vi i en vanlig tvättgryta av järn och det räckte inte långt. Vi var ju full bemaning och när var och en skulle ha en hink med vatten fick de sista bara ljummet.

Nybörjare

Jag fick som alla andra nybörjare bli polermakare. Hur det nu var så fanns det ingen polerstol

ledig första dan så jag fick kula dricksglas. De var gjorda till drivning så det var ett stort pun-
telmärke i botten.

Jag fick börja slipa ganska tidigt för det var ont om nybörjare. Jag fick också plana pressglas och det var ett jädrans slit. Ackordet var om jag inte minns fel 15 öre hundralet och då fick man plocka som man bladdrar i en bok i assietthögarna.

Ackord

Det var alltid ackord. Vi som var polermakare betalades av sliparna, men det var efter avtalets biträdeslöner. Det var aldrig några förhandlingar.

När bruket självt skulle ta hand om poleringen, det var så under en liten period, fick vi 5 öre mer än riksvalet. Den perioden blev kort för sen återgick allt till den gamla ordningen.

Rivalitet

Det fanns en viss rivalitet mellan hytta-sliperi. Sliparna betraktades som ett annat slags folk och det var normalt i förtjänsthänseende att man skulle ligga under hyttan i lön. Det förhållandet rådde så länge som jag var med och förhandlade.

Skulle någon slipare tjäna mer än en mästare blev det liv.

Rekrytering

Rekryteringen till sliperiet sköttes av bruket, men tyvärr var det bara sliparnas egna pojkar som skulle anställas. Det var i stort likadant i hyttan där pojkarna

skulle vara i sina fäders verkstäder.

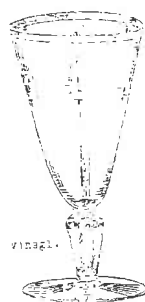
Förhandling

När jag kom med i sliplaget var vi bara ett sliplag, och då skötte de äldre sliparna ackordsättningen. Sedan delades sliperiet i två lag. Vi brukade skoja att det blev ett A och ett B-lag och jag hamnade i B-laget.

När de då skulle ha en fråga vart lag som biträde vid förhandlingarna kom jag med. Första prissättningen glömmar jag aldrig. Vi skulle sätta ett pris med disponent Schmidt på en blomslipning. Vi hade slipat en blomma som kallades *Modern*, men den ändrades så det blev mycket mer arbete. Vi hade 8 öre för ölkupan och det bjöd disponenten också för den nya som kallades *Druvan*. Det gamla priset ansågs för bra av företaget i förtjänsthänseende.

Modern

Druvan

Vi höll på vårt, det var *Oscar Ottosson*, *Herman Andersson* och jag, vi vandrade mellan magasinet och sliperiet flera gånger. Vi hade begärt nio öre och efter många om och men blev det åtta och ett halvt.

Facket

Jag var sen förhandlare i sliperiet tills jag blev ordförande i avdelningen 1931. Då började jag biträda vid specialförhandlingarna för grovarbetare, uppläggare, formsnickare, degelmakare m fl.

Ackordsarbetarna i hyttan

fick vid de första avtalsrörelserna jag var med om öke på procentsatserna i olika befattningar. Höjningen blev en procent eller två. Vad de kunde ta mest på i hyttan var när det blev nya sorter.

Förtjänstläget

Det ojämna förtjänstläget mellan hyttverkstäderna på samma bruk och mellan bruken var ständigt uppe till diskussion på både avdelningsmöten och på avtalskonferenser. Samma förhållande gällde för övrigt också för sliperierna vid jämförelse mellan bruken.

Efter avtalsuppgörelsen 1951

trodde vi att prissättningen skulle bli jämnare bruken mellan för då infördes så kallade ackordsnormer, som skulle vara rikt-punkt vid prissättningen.

Efter något år visade det sig dock att även detta system inte fyllde den funktion som var avsedd. Ute på bruken tolkades uppgörelsen mycket snävt. På en del bruk fanns en tolerant syn på öresgränsen.

Reduceringar

Reducering var inte ovanligt.

Det värsta skedde, om man bortser från de krav som automatiskt kom vid varje riksavtalsförhandling, var när disponent Schmidt gått bort. Då presenterades en väldig reduceringslista med motiveringen att bruket låg oskäligt högt i förtjänsthänseende. Vi satt i Växjö och traggade igenom den. *Carl Hermelin*, var förhandlare för glasindustrins arbetsgivareförbund. Han skulle några år senare bli chef på Nya.

Det blev nu inga minskningar. Vi lyckades i stort behålla status quo, trots att bruket hävdade att *Schmidt* gjort upp listan innan han dog, något vi tvivlade på.

Nyordning

1941 när *Fritz Dahl* varit chef ett tag skulle han lägga om tillverkningen. Han skulle bli göra mycket pressat, han kallade det osorterat. Bara det var helt skulle det duga. Om det var skevt eller blåsig var inte så noga.

För att få ner personalstyrkan fick vi kollektivt avsked tillsammans. Jag fick som ordförande en skrivelse där han meddelade att alla var uppsagda. Avsikten var säkert den, att man sen skulle ta in de man ville ha.

Efter en tid fick också alla som önskade anställning söka nytt arbete. Det var väldigt bråttom när anslaget kom upp så vi hann aldrig söka kollektivt utan det blev rusning till kontoret för att anmäla sig. Det var rätt många

som inte fick tillbaka jobben.

Problem

Men hur det nu var så blev det ont om folk så bruket fick faktiskt fråga en del om de inte var hågade att komma tillbaka. Någon gjorde det, men med blandade känslor. Men det fördärvade i alla fall stämningen på bruket genom dessa åtgärder och återanställningen av bara vissa som bruket tyckte passade.

Det blev även många omplaceringar, en uppblåsare fick t ex bli fotanfångare. Flera i t ex pressverkstan fick gå trots att man skulle satsa på pressning. Även sliperiet drabbades.

Gallring

Det här sättet att gallra var ett vanligt sätt att bli av med oönskväma. 1941 var det så i allra högsta grad. Då plockades de bort som varit pådrivare på något sätt.

Förbundet

1937-1938 kom jag med i förbundets förhandlingsdelegation som representant för sliparna. Vi olyckades dock med att få två från Hovmantorp. Det var också *Harald Persson*, som arbetade i hyttan på Sandvik. På detta märktes från många håll. Man tyckte det var fel att Hovmantorp hade två med trots att vi jobbade på olika bruk. 1940 lämnade jag frivilligt uppdraget. Redan året efter försvann dock Harald från branschen och jag kom med igen och var med till

1962 då jag slutade på Nya.

Förargelse

Uppdraget var mycket intressant. Man fick slita ont och fick mycket förargelse. Man kan inte säga att glasarbetarna var belåtna eller tacksamma för jobbet som gjordes. Många menade att vi var för ömsinta mot bruken.

Jag vet en gång vi försökte få en femöring till de lägst avlönade. Vi kände på oss att det skulle gå. Men vi fick resa hem utan resultat. Efter några dagar blev vi kallade på nytt till Stockholm och fick femöringen. Vi tyckte vi gjort en bra uppgörelse.

Vi hade sen ett välbesökt avdelningsmöte i gamla Vasa och då försökte de trampa ner mig genom golvet. Det var en, som jag tyckte i vanliga fall omdömesgill medlem, som sa "att resa till Stockholm för 5 öre till grovarbetarna det var inte motiverat".

Det var inte lite pengar för de många grovarbetarna. På Kosta var det ett hundratal.

Det blev bättre när vi fick centrala förhandlingar, då hade vi en liten chans att få extra till glasindustrin.

Ljusa sidor

Men det hade också sina ljusa ögonblick att arbeta i facket. Man träffade många glasarbetare och man fick fin inblick i hur man hade det på de olika bruken. Man fick många goda kamrater.

Många trodde att man gjorde goda förtjänster på att vara förhandlare, men jag tror knappt det gick ihop sig för någon.

Amerika

Alla uppdrag var utan arvode på den tiden. Bara de sista åren hade jag 25 kr i bidrag till telefon.

1950 fick jag av Folket i Bild, den riktiga tidningen, en resa till Amerika. Deltagarna togs ut från varje A-presstidnings spridningsområde.

Vi var iväg i tre veckor och det var en fantastisk upplevelse. Jag hade aldrig varit inne i ett flygplan förrän vi steg ombord på Bromma.

Sen blev det hektiska dagar med besök på samhällsinstitutioner och fackliga organisationer. Vi såg både mörka och ljusa sidor av det väldiga landet i väster. Resrutten sträckte sig över New York, Buffalo, Detroit, Chicago, Rockford, Gary, Knoxville, Washington och New York.

En av höjdpunkterna var när vi träffade *Eleanor Roosevelt*, den legendariske förre presidentens maka.

Resan finansierades som jag sa av FIB. Någon förlorad arbetsförtjänst utgick inte. Jag fick 300 kr av Fabriksarbetareförbundet.

Disponent Hermelin ville inte ge något bidrag med mindre än att jag företog besök på några glasbruk och hade tips om åtgärder för att förbättra brukets pro-

duktion och produktionssätt med mig hem. Några sådana besök ingick inte i programmet, varför jag inte fick några pengar.

Föreningar

År 1923 var jag med om att bilda Hovmantorps G&IF och blev vice ordförande i styrelsen. Spelade också i föreningens första A-lag.

Åren 1942-44 var jag Socialdemokratiska Arbetarekommunens ordförande.

Kommunalt var jag naturligtvis engagerad. Jag kan nämna ordförandeskapet i municipalfullmäktige från 1947 till den upphörde 1951. Jag var också vice ordförande i municipalnämnden åren 1944-1951.

SDUK

De roligaste minnena har jag från arbetet med SDUK (SSU), som det då hette. Klubben bildades i Hovmantorp 1924. Det var verkliga figther i det politiska livet på 20-talet. Jag var med i 10 år. Jag var ordförande åren 1927-1929. Vi hade distriktstyrelsen här ute och vi härjade med att bilda klubbar.

Kampen inom arbetatarrörelsen var hård med strider mot kommunisterna som dominerade. Det berodde mycket på deras taktik. De sa öppet att de skulle spränga arbetare- och fackföreningsrörelsen. De kunde tex kalla till fackliga konferenser utan att inbjuda fackföreningar-

na. De ordnade ungdomskonferenser där det diskuterades avtalssituationen och de gjorde upp förslag till avtal vid sidan av det reguljära facket och det väckte stort motstånd hos oss.

Svåra år

1930-talet var svårt för sliparna. Vi gick i ungefär 10 år utan att ha fullt arbete. Jag gifte mig till jul 1928 och i februari 1929 fick vi en konfliktunge på två månader och Margit hon var ju ovan vid sånt där och visste inte vad det innebar. När konflikten var över började det bli ont om arbete och fortsatte fram till 1932 då vi hade sista konflikten. Men det fortsatte ändå att vara svårt.

Jag tror 1934-35 var sämst och då tjänade jag mindre än 1 000 kr om året. Vi hade ingen A-kassa, inga som helst stödformer utan vi var hänvisade till det vi tjänade på bruket eller det vi någon gång kunde tjäna extra.

Minskad efterfrågan

Vad anledningen var till den minskade efterfrågan på slipat kan diskuteras. Framförallt var det säkert ändrad smak hos konsumenterna och övergången till andra produktionsmetoder. Det blomslipade glaset vann så småningom terräng. Med 1940-talet var dock de värsta problemen över.

Grävning

Jag minns att Erik Smedberg och jag åtog oss att gräva en brunn

utan att vara vana, men vi kämpade på. Fritz Karlsson och jag rev eldstaden i kyrkan på entrepenad. Vi begärde 75 kr, men i nåder fick vi 75 öre i timmen. Vi försökte räkna på gatuarbeten utan framgång. Vi hade varken erfarenhet nog eller verktyg för sådant åtagande. Det fick bli fiske, på vintern angling, vedhuggning, plocka bär allt för att dryga ut kassan.

Eget hus

Otroligt nog byggde vi eget hus 1930, mitt under konflikten. Bostadsbristen var stor i samhället. Möjligheten att få en lägenhet i det närmaste obefintlig. Alla inklusive jag tyckte jag var tosig. Jag minns när *Göran Palm*, en ombudsman i förbundet, och jag satt på brädstapeln vid bygget och diskuterade om jag fick bygga själv när jag var uttagen i konflikt. Men det fick jag.

Förskonade

Hyttan hade egentligen ingen arbetslöshet under de här åren, utan det var sliparna som drabbades. Det var i stort likadant inom hela glasindustrin. När jag fick vara med på förbundets kongress 1941 infördes A-kassa och det värsta var över.

Räntor

Jag vet jag var tvungen att ha fram 500 kr till ränta och armering på huset och det fanns inget sparkapital att ta av. Men de måste fram hur som helst. Det gick, men man fick verkligen kämpa. Man nämdes inte skriva ett brev utan man cyklade med det.

Fotbollsdomare

Det enda jag tjänade någon krona extra på under 30-talet att döma fotbollsmatcher. Det var inga stora arvoden. Jag cyklade

till Åryd och fick 3 kronor för att döma och 75 öre för resan. Till Konga och Väckelsång cyklade jag också. De var i högre serie så jag hade 8 kr plus resan. Åkte man tåget tog det 12 timmar. Ingen hög dagsförtjänst, men ett bidrag till hemmet.

Summering

När jag ser tillbaka kan jag inte annat än konstatera vilken oerhörd förbättring som ägt rum i Sverige under min levnad. Socialdemokratiska partiets och fackföreningsrörelsens insatser är ovärderliga och jag är stolt över att få dragit mitt strå till stacken.

**Intervju
1980 05 12**

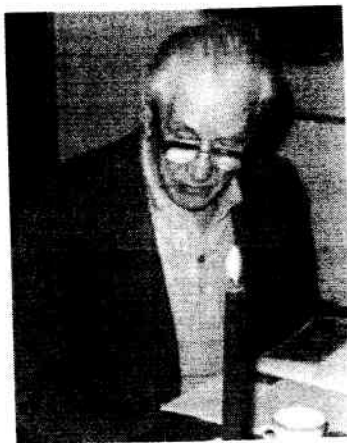

**Servisen Björn
med slipningen Prag**

Oscar Franzén

1897-1980

Jag började på Johansfors 1903 och jobbade där till 1912. Jag hade ett par kilometer att gå. På vintern fick man stiga upp mitt i natten.

Oscar Franzén 1978

Det var så mörkt att man knappt kunde hitta in i kåken där sliperiet låg.

Vi pojkar fick börja dagen med att bära in och såga ved. Vi var flera men en gång i veckan blev det ens tur. Ända fick man skäll om inte vattnet var varmt när sliparna kom. Stryk kunde också vankas

Sliperiet var omodernt med jordgolv. Vi kunde få gå i blöta upp till knäna. Slipstolarna drevs av en turbin

På vinden fanns det ungarlarum. Där bodde de ogifta pojkar. Mörkt var det. Det fanns endast fotogenlampor och när vecken skruvade upp och dörren öppnade var det som det varit eldsvåda.

Vi satt och slipade vid fotogenlampor. Jag förstår inte att det

gick. Några karbidlampor hade vi aldrig men hemmabyggen av flaskor och konservburkar var vanligt. De fungerade också som cykellyse.

I sliperiet var det många gånger vedervärdigt. På vintern var allt fastfruset så man fick gå in i hyttan och värma ett järn för att tina bort isen.

Glasugnen

Långugnar fanns när jag började. Jobbarna murade själva om. Det var två bänkar och en kanal mellan och där stod deglarna och det eldades på båda sidor. Röken gick ut genom anfangshålen.

Stopparen gick oupphörligt och la in ett trä i taget för att hålla värmen i ugnen.

Stopparna ansågs inte som vanligt folk. Jag kommer ihåg August Möller. Han fick en krona för tolv timmars arbete och tyckte att det var himmelriket.

Veden torkades (skörades) i stora ugnar med järnluckor och där eldades under så veden blev nästan som träkol. Det rök så det blev tvingrök i hyttorna.

Glaset

Glaset hade inte den kvalitet som krävs idag. Till bruna buteljer togs vanlig backsand.

Kris

Glastrusten som Hummel på Kosta tog initiativet till sprack 1912. Då fanns ingen försäljningsorganisation på de olika bruken även så på Johansfors.

Boda och Åfors så alla arbetare fick sparken.

Avsikten var ju annars att centralisera försäljningen. Man körde allt glas till Kosta från alla bruk som tillhörde trusten. Där byggdes ett stort magasin.

Splittrade

Arbetarna skingrades. Till Hovmantorp kom sex man och en av dem var jag

När jag flyttade hit fick man leva i självhushåll. Jag bodde på fastigheten Svenslund, idag rivet med adress Fiskaregatan 2.

Potatis-, grönsaksland och grisar hörde till och det räddade många från svält. Vedhuggning och bärplockning sysslade vi också med om sommaren.

Sandvik

Sliperiet på Sandvik låg när jag kom mot hyttan på gaveln mot Storgatan.

Här fanns det varmvatten. De hade en dieselmotor och kylvattnet från den leddes in till en tunna innanför dörren där man kunde hämta.

Nytt sliperi

1921 byggdes nytt sliperi, det som idag är kontor. Det fanns då många olika planer för fortsatt utbyggnad av hytta, sliperi och magasin i en gemensam byggnad.

Under alla år bars sedan allt slipglas från konstverkstan till sliperie. Det var ett jädra jobb. Särskilt på vintern när det var kallt och halt och man slant. Da

gick det åt en massa av glas.

Den stora trappa som finns idag mot hyttan har alltid funnits. På nedre botten mot bruket fanns dieselmotorn och maskinverkstan. Kontoret var bara ett lite skrymsle längst bort från hyttan räknat.

I varje ände inomhus var det trappor. Den ena från dieselrummet och den andra från etsverkstan upp till sliperiet.

Slipmönstren var väldigt omväxlande: skär, oliver, facetter, fjällslipning. Det var standard-soter som Ulle, Juno, Helga, med flera. De gjordes på de flesta glasbruk.

Antik var den stora artikeln hos oss. Det var enligt uppgift Gerda Strömberg som stod för den. Det fanns fyra olika slipningar. Både slipa och polera var ett jäkla jobb.

Vi polerade med pimpsten och korkskiva. Vad korkskivor det gick åt. Karaffer, kannor och ostkupor hörde också till.

Konstnärerna

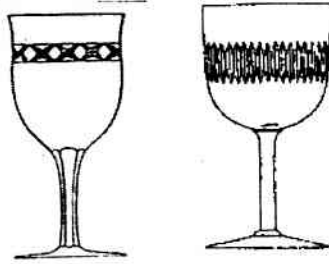
Orrefors konstnärer bodde på tredje vind på sliperiet. Det var Hald och Gate. De kunde vara här i långa perioder. De ritade också slipmönster. Tidigare var det vanligt att sliparna gjorde detta själva

Mönster

På tal om mönster. På Johansfors fanns disponenten Oscar Håkanson, en själv-härskare av rang.. Han kommenderade

sliparna sätta upp nya mönster.

För att spara utrymme skulle glasets förses med olika mönster på var sin sida av glasets.

Antik 3

Juno

När de var uppslipade kom han och bestämde enväldigt vad som skulle utgå i acordslön. Ingen diskussion förekom.

Konservburkar

Mycket tidigt, innan jag började på Sandvik, blåstes konservburkar och de blev den stora artikeln. Det var en fantastiskt efterfrågan. Det var två-tre verkstäder som höll på från morgon till kväll. De blåstes på strå, kröjslades och försågs med en ring av glas som sedan grovplanades.

Den stora utställningsmontern som bland annat använts på Baltiska utställningen i Malmö 1914 stod länge på slipeivinden. När den skulle slängas på 1930-talet öppnade vi burkarna. Det inlagda smakade perfekt.

Brunt

Det bruna glasets, vackrare vardagsvaran, kom när Orrefors tog över 1917. Annars märktes inte övertagandet särskilt mycket. Tillverkningen ändrades efter hand.

Modala - Åryd

Jag har faktiskt arbetat på Modala. Det var på Tengvalls tid. Edvard Strömberg lät göra en del lego där. Vi var en fem-sex man nere från Sandvik och slipade.

När det var släckt på Sandvik en sommar var jag i Åryd. Bruket ägdes av Oscar Nelson som hade ett sliperi i gamla järnbruket. Hans bror Viktor Nilsson arbetade i hyttan. Viderstedt hette basen i sliperiet

Oscar Nelson ägde tillsammans med sin broder Svenska Blomstervasfabriken, ett stort måleri i Hovmantorp. Det låg där det nu är Widerströms såg.

Målarna rekryterades från Tyskland. Under första världskriget blev de hemkallade för krigstjänst och måleriet lades ner.

Viktor Nilsson kom till Hovmantorps ålderdomshem på gamla dar. Där fanns en gammal bonde från Kårestad som inte hade fått betalt för ved som han levererat till Åryd. Bonden rök på Viktor N direkt när han kom dit ungefär 40 år efter och ville ha betalt. Tala om minne.

Berättat av Folke Samuelsson

Målare

På Sandvik har det inte under min tid funnits några målare.. Nya hade flera och Josef Karus drev ett måleri. Det brann ner i början av 1920-talet.

Sprängning

Den förste sprängmaskinen jag minns fanns 1907 på Johansfors. Den gjordes på Gustavströms Mekaniska verkstad.

Det var en gjuten järncylin-der som var öppen upptill. Där eldades med koks och sen satte det på en huva och murades igen. Sen var det ett hål borrat på si- dan och där det var en skåra med ett munstycke.

När det blev varmt strålade värmen ut. Det fanns också en fläkt så de fick in luft. Men det osade illa av koksroken

Först ritades på glasen med en diamant och sen fick de dra gla- set för hand framför lågan tills det sprängdes

Men det gick ofta illa för skå- ran brändes upp och det kunde komma koksbitar flygandet. Det var ett tidsödande jobb.

Sandvik hade redan 1912 en sprängmaskin. Den fanns i kyl- rörsgången, där glaset plockades av från kylröret.

Kantvärmning

Värmmaskin var i början som ett fotogenskåk, kan man säga. De pumpade upp fotogen så det blev tryck och vid en liten invärm- ningsskaka värmdes sedan det sprängda glaset. Glasen sattes i en klammer och värmdes ett och ett. Det gick inte särskilt fort,

Arbetstiderna

Arbetstiderna skilde en del mel- lan hyttan och sliperiet.. Det berodde en del på att när glaset

var slut i degeln fick man gå hem. Om det fanns någon be- stämmelse i avtalet om längre arbetstid för sliperiet är mer än jag minns.

När jag började på Johansfors fick vi fritt kl fem på julafto- nen. Vi arbetade annars till kloc- kan sex.

Kantning

Kantade gjorde vi ju på stora lig- gande stenar, ett glas i var hand. Frans Anders-son och Nisse Kar- lman var ett par av kantarna.

Slamma sanden var ett hårt arbete. Det betydde att när san- den runnit ner i karet så fick den stötas upp så att man fick bort det fina och vattnet. Sedan skulle sanden upp i tratten. Detta hän- de ett par gånger om dan Var det facetter och grovslipning tog det en halvtimme minst.

Det var en väldig rationalise- ring när det automatiska sand- avkiljningen kom. Det är nog den bästa uppfinning som gjorts för sliparna och även arbetsbe- sparande.

Verkmästare

Jag blev verkmästare i sliperiet 1931 och fram till 1959 då jag gick i pension. Emil Vidlund var min företrädare.

Som mest under min tid var det tio slipare. Kantning och kul- ning var på den tiden skilt från sliperiet.

Händselöst

Annars har det inte hänt så myc- ket i sliperierna av rationa-

lisering. Nu är det ju direktdriv- na stolar. Innan fanns en axel- ledning mitt i taket så man knappast kunde gå rak. Det var lätt att klämma fingrarna. Karl- Johan Gustavsson miste ett pek- finger när han skulle lägga på remmen och fick handen i kläm.

Järnskvivor och sandsten har använts så länge jag kan minnas. När det gjorde grova skär använ- des vanlig vit glassand.

När vi började med karberum- bom fick sliparna betala en viss del av kostnaden för denna. Det ansågs ett de fick fram betydligt flera glas i timmen. Var gång det blev någon förbättring fick arbe- tarena vara med och betala med svett.

Etsning

Etsade gjorde vi mycke. När det var klart för dagen slängdes sy- ran bara utanför dörren Det fanns både florvit och svavel- syra.

Det här med de olika syrorna och andra kemikalier och dess farlighet var i stort okänt Jag kan nämna glaubersalt och brun- sten som användes vid mæng- blandningen.. Det var frätande ämnen. Smältarna blev helt rödhåriga

Min svåger August var just smältare och han hade musta- scher och de och håret var rött som på en räva. Det var jåkligt vad det slog på.

Miljöfrågorna var okända på den tiden. Det var naturligt att t ex smältarna hade besvär med

bröstat, det var krämpor som hörde till och var inget att fästa sig vid.

Pantograf

Det fanns även en pantograf under några år. Den ritade figurerna och mönster i vax. Den tog bara ett glas i taget. Var den tog vägen vet jag inte..

Lagarbete

Vi jobbade i lag och delade i stort lika på förtjänsten. Laget hade en polermakare som var anställd och avlönades av sliparna själva och hans lön fick tas av sliparnas ackorde...

Det var laget som ackordsatte allt. Det var i regel en sand- och en finslipare i ett lag. Ibland kunde det vara två finslipare och en sandslipare.

Finslipning

Polermakarna lärdes i regel upp till slipare. De fick bli kantare för att kvalificera sig till slipningen.

Det var mycket vanligt att sliparna var ute och värvade folk, även om bruket hjälpte till. Det förekom även i hyttan att mästarna fick skaffa småpojkar.

Sölning

Någon egentlig sölning förekom inte i sliperiet i motsats till hyttan. När de satt och polerade fick de automatiskt in de grepp som krävdes vid slipning.

Lönerna

Arbetslönerna var så låga att det lades ner mycket tid till dekorer i förhållande till var det är idag, och särskilt på kristall.

Lönerna i sliperiet låg alltid under hyttans, och precis som i hyttan skillnad i förtjänst mellan de olika jobbarna även om den inte var så stor. Polermakarna fick leva lite på guds nåde.

Titlar

Några särskilda yrkesbenämningar, som i hyttan, fanns knappast i sliperiet, även om kantare, kulare, proppiborrarre och planare fanns i särskilda gäng och sågs lite över axeln.

Framsteg

Diamanstkivor för slipning är ett stort framsteg. Många mönster, som görs idag, kunde faktiskt inte göras förr. Sandstenen stod inte pall så länge. Den fick svarva stup i ett.

Förr hade man bara sand och ett järn att forma med. Schattersten skar vi upp med diamant. Var stenen bra kunde den hålla ganska länge.

Andra världskriget

Under kriget var det stora problem med stenarna. Genom kontakter fick vi tag i en hel sänd-

ning av gamla kvarnstenar från Norrland som vi fick använda. Annars var det sandsten från Gotland.

Men det är som att spela på lotteri. Några garantier lämnar inte säljaren. Stenen kan visa sig vara mjuk där man minst anar och det är bara att slänga den..

Kvinnorna

Kvinnorna var försvinnande få. Jag vet bara Ida Svärd som stod och tvättade glaset. Det var svårt att få tag i någon efter henne. Jag sprang och talade med många. Så ovanligt var det att kvinnor tog jobb.

Magasinet

Packningen skedde i träull. Servisglas, lampor och en del annat sveptes länge i lång råghalm. Det blev en bunta så stabil att den gick att kasta utan att glaset gick sönder.

Det användes också bräken. Träullen är inte så gammalt som packmaterial.

Utveckling

Det har alltså hänt åtskilligt sedan den dag jag första gången steg in på sliperiet i Johansfors. Utan överdrift vågar jag påstå att så bra som vi har det idag kunde vi aldrig drömma om.

Var glasindustrin är på väg vågar ingen sia om, men för Sandviks del ser det just ut.

Intervju av Åke Pettersson
och Folke Samuelsson
1978 11 30

Hugo Johansson

1910-2002

Hugo Johansson
1980

'Jag är född 5 juli 1910 i Kosta. Jag upplevde min barndom som de flesta andra. Jag började skolan, men fick också hjälpa till med mycket hemma genom att mina föräldrar hade en villa och liksom andra glasarbetare hade de gris och allt annat som behövdes ses om.

Bagare

Det första arbetet jag hade var som bagarlärling i Kosta. Jag var inte mer än 14 år och det var väldigt jobbigt. Jag fick stiga upp så tidigt som kl tre på morgonen och hålla på till långt fram på kvällen så det godkände inte mina föräldrar så jag fick inte fortsätta.

Kosta Glasbruk

Då började jag på Kosta glasbruk i sliperiet i slutet av 1924, eller kanske det var i början på 1925, nej det var 24. Som alla nybörjare fick jag tvätta glas och vara hantlangare åt syrapolerarna.

Behövde aldrig vara i hyttan.

Blomslipare blev jag redan 1925. Jag hade väl håg för yrket så det lyckades bra,

Vi var väldigt många blomslipare vid den tiden, jag tror vi var en 80-90 stycken. En blomslipare slipar dekor på vinglas och skålar, det är inte facetter och sånt. Vad jag tjänade kommer jag inte ihåg, men vi var ganska bra betalda. Det var ju ett lagarbete. Det var lagbasen som betalade efter eget tycke jobbarna i laget. I vårt lag jobbade 10 man.

Hugo blomslipar på Kosta

Det höll jag på med ända fram till 1930. Då blev det kris i glasindustrin och kanske allra värst i Kosta. Det blev höga tullar till Amerika.. Orderingången blev väldigt dålig och det gick utöver blomsliparna, men även över de andra sliparna.

I det lag jag var med i var det lagbasen och hans två bröder som fick stanna. Totalt var om jag minns rätt en 150-160 slipare som fick slut. Jag var en av dem som blev avskedad. Hyttarbetarna kom lindrigare undan. Bara några få fick avsked.

Med en klackspark

Jag tog ju det inte så högtidligt, tänkte, det skall väl inte bli så svårt att få annat arbete. Var liksom glad åt att bli lite fri.

Men det visade sig vara betydligt värre än man trott. Jag skrev och sökte på ett hundratal platser, men inget napp.

AK-arbete

Det ordnades AK-arbeten och jag kom ut på ett. Det första utanför Kosta där vi skulle bygga en skogsväg - Hästövägen - kallas den. Första dan fick vi lite utrustning av kommunen, bl a stövlar med träbottnar, en storväst och ett par byxor.

Lönen var minimal. Första året 29 öre som höjdes till 35 öre i timmen.. Det var inte mycket att hurra för. Som ungarl klarade man sig. Allting var inte så dyrt och kraven inte så stora.

Lessebovägen.

Efter att arbetet var färdigt fick vi börja på Lessebovägen. Det var den gamla vägen som skulle rätas mellan Lessebo och Fagerhult i Uppvidinge härtad.

AK-arbetare på 1930-talet
Hugo överst till höger
med pipa i min

Det var samma förhållande där. Vi var ju inte vana någon av oss och unga var vi, så vi la väl inte manken till. Och det väckte väl lite ont blod bland de som var äldre.

Hade man hamnat i onåd bland basarna så bara drog de av på lönen, man fick inte tjäna för mycket.

Till allt elände var man nykterist, så man kunde inte bjuda dessa på brännvin ibland och det fick man lida för.

Lotterier

Jag var där i omgångar, för jag tyckte det gav för lite. Jag var ute och sålde glas åt privatsliperier och ibland hade jag lite jobb i dessa, allra helst till jularna.

Vi var några kamrater som körde runt i samhällena runt omkring och lottade ut saker för att få lite pengar att röra oss med. Man var ju ung ville ha lite till nöjen. Så jag höll ju på med det här fram till 1935 då kom jag på ett statskommunalt arbete, det var inte AK, mellan Lenhovda och Kosta.

Danmark

Många glasarbetare fick arbete i Danmark. Jag sökte och till all lycka fick jag jobb där 1935.

Jag kommer ihåg att när jag fick meddelandet att jag sa: "Inte en dag till på AK" och jag slutade tvärt.

Vi flyttade ner dit i början på augusti. Jag hade gift mig redan

1933, så under nära tre års tid som gift var jag i princip arbetslös.

Holst och Knudsen

Det var till ett sliperi som hette Holst och Knudsen. Där var det många slipare, mest svenskar.

Sliperiet låg inne i Köpenhamn på Frederiksberg i närheten av Zoologisk Have. Ägarna hade även en porslinsfabrik med 600 anställda.

Flyttning

Verksamheten flyttade sedan ut till Kongens Lyngby och där startade de även en hytta.

Första tiden bodde vi inne i Köpenhamn, men flyttade med till K L

Bra att arbeta

Att jobba i Danmark var bra. Jag trivdes väldigt gott och förtjänten, jag säger som jag sa när man kom hem någon gång, att komma till Danmark var som att komma till himmelriket. Och det var lika billigt där som hemma. Jag tror att alla som var där trivdes väldigt bra.

Kostabor

Vi var många svenskar på bruket, särskilt från Kosta. Andra hade arbete på Kastrup och Holmegaard.

Vi blomslipade, men fick också slipa facetter och skär, Allt arbete gjordes på ackord. Vi var 20 man i sliperiet.

Facket

Jag har alltid varit fackligt in-

tresserad och här blev jag till-litsman för arbetarna och skötte alla förhandlingar.

Svenskarna stod för övrigt mycket högt i kurs. När man skulle sätta ett pris och sa, att det var svenskarna som begärt priset, var det grönt ljus. Var det danskarna så tvivlade chefen.

Andra världskriget

Andra världskriget vände uppå och ner på mycket. Danmark ockuperades av nazisterna 9 april 1940.

Vi bodde i Lyngby och när tyskarna kom på morgonen var klockan fem, och man hörde motorljud och när man tittade ut var det svart i luften av flygplan. Vi trodde att det var engelsmännen som kom.

När vi gick ner till jobbet hade tyskarna spritt ut flygblad överallt på marken där det stod att allt motstånd var lönlöst och att det bara var att finna sig.

Det blev en väldig uppståndelse. Många grät och alla tyckte det var hemskt. Vi hade ingen radio så någon var och lånade en och alla satt och lyssnade på den hela dagen.

Likadant var det hemma. Vi trodde det var färdigt. Alla svenskar ville hem. Men det var inte möjligt. Man underordnade sig dock förhållandena under åren som gick. Vi var ju där under 3 år av ockupationen.

Semester

1940 fick vi t o m åka fram och

tillbaka mellan Danmark och Sverige på semester. Dn möjligheten försvann sedan.

Jubileum

Kosta Glasbruk firade 200-årsjubileum 1942 och då försökte jag på alla vis utverka tillstånd att resa hem.

Jag skrev till glasbruket och bad dem skicka en inbjudan. Den kom och jag gick upp på tyska konsulatet och visade den, men det blev nej. Det måste vara minst dödsfall för att man skulle utfärda visum.

Jag minns också att vi 1942 jobbade in så mycket övertid att vi skulle få 6-7 veckor semester och skulle cykla till Sverige. Vi tränade, men vi fick inte åka för tyskarna.

Vi kanske inte såg så mycket av tyskarnas intrång, men det är klart vi märkte flyganfallen nästan varje natt.

Första gången var 1940 då vi kom hem från semestern med sista färjan från Sverige och var i Lyngby strax före två på natten. Då blåstes det flyglarm, Det var det första larmet man fick vara med om. Man visste inte ett dugg hur man skulle bete sig. Alla sprang som yra höns och undrade var det fanns skyddsrum.

Flyglarmen fortsatte och till slut blev man van. Frugan och dottern de bara vände sig om i sängen och fortsatte sova.

Brandvakter

Vi svenskar var något slags be-

redskapsvakter så vi fick köra upp till fabriken var gång det blåstes larm.

Konsekvenser

Men kriget hade ändå vissa konsekvenser. Det glasbruk vi jobbade vid drevs med gas från Köpenhamns gasverk och det blev ransonering. Tilläggas kan att innan bruket uppfördes i Lungby så togs allt råglas som slipades från Tyskland.

Nya bruk

1943 annonserade Hovmantorps Nya efter blomslipare. Jag sökte och fick jobbet. Skrev då att min dotter hade gått tre-fyra år i skolan och jag ville skjuta på hemflytten. Tänkte att de skulle anställa en annan i stället. Jag var inte intresserad att flytta hem till Sverige.

Jag fick uppskov, men den 1 juni 1943 började jag ändå arbeta på Nya och där var jag fram till 1966 då jag blev kommunalt engagerad på heltid.

Kommunalkamreren slutade och jag blev heltidsanställd som kommunalnändens orfförande.

Lätt att flytta

Eftersom vi var svenska medborgare gick det bra att sända möblerna. Einar Karlsson och vi delade en järnvägsvagn. Einar började på Bergdala. Det var inte många av svenskarna som stannade kvar.

Blomslipning

På Nya var jag blomslipare och

vi hade mycket att göra. Jag slipade mest figurer på betsade blomglas.

Förtjänstmässigt var lönen mindre än i Danmark men faktum är att jag vid den tiden var den högst betalade glasarbetaren i Sverige. Jag jobbade på ackord. För att jag skulle komma hit begärde jag och fick garanterad lön.

Blomslipat på Nya Vega och Bock ur servisen Björn

Det fanns ingen egentlig verk-mästare när jag började. Valter Johansson förde tider och liknande.

Där fanns flera slipare: Inge Jacobsson, Herbert Fransson. Oscar Gustavsson, Fritz Karlsson, Birger Bergman. Sigurd Palmqvist och Holger Philipsson.

Lärlingar

Mitt uppdrag var också att utbildade nya blomslipare. Jag hade dock aldrig mer än en lärling åt gången. Det var bl a Lars Elmgren, Lill-Nissa Johanson, Arnold Petersson, Eva Eriksson och Jarl Sturesson.

Jag kommer ihåg att Jalle var

så sömnig en morgon att han slumrade och fastnad med håret i halvspindlarna.

Miljöombyte

Att komma från Köpenhamn till Hovmantorp betydde stor omställning. Jag minns första frukosten, vi hade inte fått möblerna hit, som jag åt hos Gullan och Valfrid Quist: "Va fan skulle jag här och göra?" Men nu skulle jag inte kunna tänka mig att bo annat än i Hovmantorp.

Nostalgiska tankar

Ibland tänker man tillbaka på flydda tider. Hyttan var en verklig träffpunkt på kvällarna. Där fanns luffare och en stor gemenskap. Många hann knappt mer än hem förrän de skulle upp igen. Jag minns Kalle Hultberg, Axel Jacobsson, Arvid Karlsson och många, många fler.

Sammanhållningen var stor. Att gå hem till varandra och prata bort en stund var inte ovanligt. Idag måste det till särskilda inbjudningar för att man inte skall riskera komma mitt i ett TV-program.

Verkmästare

Jag blev verkmästare 1960 i och med att Hermelin kom väck. Med Bengtner som chef fick jag sköta både sliperi och hytta.

1960 blev jag också vald till kommunalnämndens ordförande och blev heltidsanställd 1966.

Glasförädlingen

Herbert Fransson och Erik

Smedberg och jag startade ett sliperi i början av 1950-talet.

Vi hade det på andra våningen av Marmorfabriken (Järnvägsgatan 9). Vi köpte råglas från många bruk: Hovmantorps Glasbruk till mycket fördelaktiga priser när jag tänker efter. På Åseda, Smålandshyttan, Alsterfors och på andra håll.

Vi hade flera resande. På Norrland, i Göteborg och i Skåne, som sålde främst till privatkunder.

Modellerna var som regel de befintliga ute på bruken även om jag själv ritade ett par. Det var annars slipmönstren vi tog fram.

Kvällsjobb

Vi slipade själva på kvällarna, men hade en anställd, Lars Elm-gren. Han var duktig.

I och med jag blev kommunalt engagerad svalnade mitt intresse. Jag var den som skötte det kamerala. Vi sålde allt ihop, råglas, maskiner, färdigprodukter mm till Elving Conradsson som då var på Hyllinge.

Fackligt engagerad

Mitt fackliga engagemang tog egentligen inte fart förrän i Danmark, även om jag redan 1929 ställde mig i spetsen för ett motstånd mot att Kostabruket ville sänka ackordspriserna.

Jag minns att Edmund Berggren och Ture Andersson var hos mig och försökte påverka mig. De sa "att det gäller att rädda bruket, så vi får inte vara för hårda i våra krav". Jag sa "att jag

tror inte det hjälper, det blir nog lika illa i alla fall". Och det blev det ju.

Ordförande

Under tiden på Nya blev jag ordförande i avdelningen. Det var i och för sig inte så stor skillnad mot i Danmark även om glasbruket inte var så stort.

Här omfattade avdelningen även Sandvik. Jag var också sektionsordförande på Nya.

Jag kan nämna att eftersom danskarna är ett öldrickande folk att när det var fackföreningsmöte så var det första som gjordes var att utse den som skulle ta hand om ölförsäljningen på mötet. Det var allmänt att man satt med en ölflaska bredvid sig.

Hårdare tag

Det kanske var lite hårdare här vid förhandlingarna än det var i Danmark. Det beror mycket på arbetsgivarens attityd. Cheferna här var motsträvigare.

Jag hade väldiga diskussioner på Nya med Carl Hermelin. Han var ju känd för att vara ganska råbarkad och jag hade många heta duster med honom. Samtidigt måste sägas att trots hans häftiga lynne kunde han vara en väldigt trevlig person.

Problem

Glasbranschen började få problem och egentligen var det i Bergdala 1966 som det först började knaka.. Majoritetsägare var en amerikansk firma som även var ensamförsäljare i USA mot

kontrakt, där bruket bundit upp sig prismässigt. Omkostnaderna i Sverige ökade ständigt, men för detta hade man ingen förståelse för därborta.

Kommunen engagerade sig för att försöka finna en lösning av problemen. Olika intressenter kontaktades och lösningen blev att kommunen köpte fastigheterna och maskinparken på auktion.

Detta beslut överklagades av disponent Nils Sjöström på Sandvik. Överklagande fick i princip rätt, men arbetet på bruket kunde ändå komma igång 1969.

Ny konkurs

Redan i januari 1970 kom nästa konkurs. 1 april 1970 var bruket gång igen med åtta delägare, däribland Elving Conradsson och företaget gick en blomstrande tid till mötes.

Sjöströms inställning var likadan när det gällde att rädda syfabriken Hovman, som hade mer än 100 kvinnor anställda.

Egentligen slog den nedläggningen hårdare än när glasbruksjobben försvann. Det fanns inga möjligheter att ordna arbeten till alla dessa kvinnor. Många kom aldrig ut på arbetsmarknaden igen.

Nya problem

1967 började det kärva för Hovmantorps Glasbruk ekonomiskt.

Den första kontakten med bolagsstyrelsen tog kommunen den 27 september 1967. (De

drog på sig skulder) och jag blev kallad till bolagsstyrelsen för att diskutera vilka intressen kommunen hade av att rädda företaget.

Bolaget ville att kommunen skulle köpa bruket. Kommunen var naturligtvis intresserad av att säkra driften och vi gjorde allt vi kunde. De ville vi skulle överta aktiekapitalet och vi träffade också en preliminär överenskommelse om detta. Priset sattes till 195 000 kr.

Vi hade givetvis villkor för detta och det var att kommunalfullmäktige skulle godkänna köpet. Vi krävde också att några permitteringar inte fick ske och att det skulle göras en undersökning om det fanns ekonomiska förutsättningar för en fortsatta drift. Vi var ju klara över att vi inte kunde gå in och driva ett glasbruk utan det måste någon annan göra,

Vi rådgjorde med Kommunförbundet den 11 okt och den 26 okt fick vi svar att ett övertagande av aktierna inte var lagligt.

Vi försökte då inleda förhandlingar med andra parter om att övertaga driften, bl a Orrefors i och med att de ägde Sandvik här på orten. Det första sammanträdet med ingenjör Johan Beyer hölls 11 nov. Vi hade även förhandlingar med dir Erik Åfors för Kostagruppen den 15 nov. Jag minns vi var nere i Emmaboda och träffade honom.

Dåvarande landshövding Gunnar Helén och länsarbetsdirektör Bergendahl var mycket intresserade av att rädda bruket. De var med vid mötena med Beyer och Åfors. När det gällde Orrefors menade ing Beyer att de kunde överta arbetsstyrkan, men bruket som sådant var de inte intresserade av. Åfors för sin del var inte heller intresserad.

IKEA

Då försökte vi få andra att nap-pa och jag kan säga att vi hade t o m IKEA inkopplad.

Ekonomidirektören Allan Cronvall tog kontakt med mig och han var väldigt intresserad. Villkoret var att de fick lösgöra 9 milj ur sin investeringsfond för att satsa på ett varuhus i Göteborg. Finge de det skulle de satsa 1 milj i Hovmantorps Glasbruk.

Vi tog kontakt med inrikesminister Rune Johansson och han ordnade ett sammanträffande med finansminister Gunnar Sträng Vi uppvaktade dessa herrar i Stockholm. Då deltog också direktör Cronvall och landshövding Helén.

Gunnar Sträng
på valturné 1976

Vi hade ett samtal på över en timme. Sträng var förstående och hade det gällt Värmland man skulle investerat i så hade det varit direkt ja. Göteborg var ingen krisort och därför kunde han inte gå med på det. I och med det föll det här upplägget och IKEA:s engagemang.

Men det var inte slut med kommunens inblandning utan vi försökte skaffa andra intressenter. Det yppades en chans i Mjölby i form av en guldsmedsdirektör vid namn Nils Ulf Svensson. Det träffades faktiskt ett avtal med honom om att han skulle överta bruket. Hans tanke var att Bengt Bengtner, som redan var chef, skulle fortsätta som sådan

Svensson var här 2-3 mars 1968 och han ställde vissa villkor bl a att kommunen skulle gå i borgen för ett lån på 250 000 kr och att ett avtal träffades med ägarna att de skulle fortsätta driften tills vidare.

Vi var vid det tillfället överens om att förhandlingarna skulle fortsätta i Jönköping och då skulle även Bengtner och Knut Olof Lindberg närvara och kommunen vara med. Jag var själv sjuk vid det tillfället och i mitt ställe representerades kommunen av nämndens vice ordf Einar Abrahamsson.

Vid mötet i Jönköping visades brukets bokslut för första gången upp. Det framkom att läget var verkligt allvarligt och med hän-

syn till detta backade Svensson ur.

Jag kan nämna att totalför-lusten för den 1.1 - 15.11 1967 uppgick till 400 000 kr och vidare framkom ytterligare skuldsiffror för 1968. De här siffrorna hade aldrig lämnats tidigare.

Då meddelade kommunen, att med hänsyn till den uppkomna situationen fann sig kommunalnämnden oförhindrad att omedelbart bryta överrenskommelsen om driftersättning och förklarade sig ej kunna infria givna ekonomiska åtagande. Företaget lades alltså ner 8 mars 1968.

I efterhand är det svårt att peka på något som kunde gjorts annorlunda för att rädda bruket. Jag vill än en gång poängtera att länsmyndigheterna gjorde allt och likadant kommunen. Jag tror faktiskt att det fanns krafter på företaget som "spetsade" på att ta över.

Det blev en fortsättning i september 1968 med Bengtner och Co. Spelet med kommunen var inte över. Först trädde bruket i likvidation och då visade likvidationsbalansräkningen att det var väldigt dåligt ställt. Men det hade nog träffats en överenskommelse mellan bolagsstyrelsen och Bengtner och Lindberg att de skulle övertaga lagret och fortsätta driften, fast i begränsad omfattning.

Det ställdes från det nya bolagets sida vissa krav på kom-

munen. De hade bl a engagerat en amerikan, Einar Jeppson från Scandinavium Import, en av deras kunder, som var intresserad av att bli delägare, under förutsättning att de fick köpa marken och lokalerna. Kommunen hade under mellantiden gått in och köpt för 150 000 kr.

I samband med att vi var erbjudna att överta aktieposten erbjöds vi även att överta alla fastigheter. Det fanns flera bostadshus, disponentvillan och Rottneå, och kommunen hade bjudit ett pris på 400 000 kr, men budet avvisades av ägarna. Bolaget var dock i behov av pengar så till slut fick vi köpa industrifastigheterna och tomtmarken kring denna, ca 50 000 kvm.

Det var alltså industrifastigheterna plus 10 000 kvm mark det nya bolaget ville köpa. Vi var intresserade av att sälja själva fastigheterna men inte marken som vi ville överlåta med tomträtt.

Amerikanen kunde inte godkänna detta så det blev inget av med hans medverkan utan i stället hyrde vi ut lokalerna till noll och ingenting kan man säga. Jag vill minnas 5 000 kr om året.

Men det diskuterades andra saker för att stärka det nya bolaget.

Turistintendent Sven-Erik Rydh kom med ett uppslag att vi skulle försöka få olika hantverkare intresserade av att starta en

hantverksby på området som tycktes väldigt lämpligt där det låg intill sjön Rottnen. Någon sådan fanns inte i länet och kommunen var intresserade. Vi anlätade en man från hantverksinstitutet i Växjö att göra en skiss, och vi förde förhandlingar på bl a länsplanet med landshövdingen, länsarbetsdirektören och Bertil Olsson, generaldirektören i Arbetsmarknadsstyrelsen. Även han uttalade intresse för projektet och om möjligheterna att få statsbidrag till det hela.

Storkommun

Problemen i samband med kommunsammanslagningen gjorde att det hela lades på is. Det förekom vissa förhandlingar, men tyvärr kom projektet i skymundan och det hela blev inte av.

Tveksamhet

Att vi inte ville sälja marken till Bengtner & Co berodde framförallt på att området var attraktivt på många sätt, för bostadsbebyggelse eller med tanke på planerna på hantverksby. Jag tror att det inte hade hjälpt företaget, då de ändå fick hyra lokalerna till ett subventionerat pris.

Bruket drevs i tio år och lades definitivt ner 1978. Idag har delar av marken bebyggt med radhus. Fabrikslokalerna är rivna.

Sammanläggning

Efter många turer beslutades att Hovmantorp, Lessebo, Ekeberga och Ljuder skulle bilda ny kommun från årskiftet 1970-1971.

Furubydelen av Hovmatorps köping fördes över till Växjö. Personligen var jag motståndare till den nya kommunbildning. och menade att vi skulle söka oss till Växjö. Alla våra kontakter var ju riktade mot länshuvudstaden vad det gällde gymnasieutbildning, sjukvård, handel etc. Växjö kommun hade otvivelaktigt större möjligheter att utvecklas, än avfolkningskommunen Lessebo.

Historia

Motståndet hade även historiska orsaker. Fram till 1939 hade Lessebo tillhört Hovmatorps kommun, och även om samarbetet gnisslade ibland var det framförallt sättet varmed vissa personer i Lessebo bakom ryggen på de kommunala instanserna agiterade och planerade en skilsmässa. Detta var inte glömt bland de äldre kommunalmännen i Hovmantorp.

Lyckad start

Lessebo kommun fick en lyckad start. Inflyttningen tog fart. Som kommunsekreterare i den nya kommune blev jag tidvis beskyldd för att bara gå Hovmatorps ärenden, särskilt i byggnadsfrågor. Närheten till Växjö gjorde att efterfrågan på tomter för egnahemsbebyggelse blev enorm i just Hovmantorp.

I backspegeln kan man konstatera att geografiskt är kommunen lätthanterlig och inflyttandet är säkert större i den "lilla" kommunen än den skulle

varit i den stora. Jag slutade med pension i okt 1976.

Musiken

Ett stort intresse har alltid musiken varit. Jag började i Kosta Musikkår 1927 och spelade esskornett och gjorde så till instrumentet slopades på 1960-talet. Då blev det trumpet. Det är svårare att blåsa esskornett. Denne är ett melodiinstrument och är alltså mer ansträngande att blåsa.

Jag fortsatte sedan i Danmark där socialdemokraterna hade en kår och vi spelade på demonstrationer. Det var på Staunings tid (statsministern).

Det var naturligt när jag kom till Hovmantorp att fortsätta här där jag var aktiv fram till och med vårkonserten 1990.

Hugo leder Muiskåren på Skansen i Stockholm

Som tack från kåren fick jag följa med till USA 1991 i 14 dagar och i Mexiko en vecka och det var en upplevelse.

Om man ser tillbaka, rent allmänt så var kamratskapet större förr i kårerna. Skillnaden mellan äldre och yngre och deras intressen och smak gör sig mera gällande nu. Vi var ju färre folk i kårerna och eftersom alla var glasarbetare, så var klyftorna mindre.

Efter mer än 65-års aktivt utövande har jag erhållit amatörmusikerförbundets högsta utmärkelse: medaljen i guld.

Körledare

Jag leder PRO-sångkören och till helgen (hösten 96) skall vi till Ekeberga kyrka på de gamlas dag och sjunga, med efterföljande samkväm i Sockenstugan. Vi sjunger tre psalmer i kyrkan och ett stycke som heter "*Som en dröm*". I sockenstugan blir det flera glada sånger.

Idrott

Jag har aldrig utövat någon sport men är likväl intresserad av all slags idrott. För att hålla kroppen i form har jag sedan många år varje morgon en halvtimmes gymnastik. Det har liksom blivit ett livselexir för mig.

Tillbakablick

När jag tänker tillbaka på min över 86-åriga levnad kan jag konstatera att det i alla avseenden varit händelserika år. Jag har haft förmånen att ha en god hälsa. Sedan mer än 63 år har jag fått leva tillsammans med en enastående god och förstående maka och tillsammans haft glädjen att se vårt barn, barnbarn och barnbarnsbarn växa upp.

Jag fick under mina ungdomsår på 30-talet vara med om en arbetslöshet som i många avseenden var värre än den nuvarande.

Jag har upplevt två världskrig, varav ett på nära håll. Inom näringslivet och på teknikkens område har jag sett en enorm utveckling.

Brantingmedaljen är jag stolt över att tilldelats för insatser i socialdemokratiska partiets tjänst.

Åren i kommunalpolitiken, som fortsatte i den nya sammanslagna kommunen var hetseiga år med stort tryck från framförallt tomtsökande från Växjö.

Mitt intresse för vad som händer i kommunen är fortfarande stort. Ett område jag kritiskt bevakar är allt som berör Hov-mantorp.

Nu har jag kurser i fiolspelning. Jag har själv tillverkat sex fioler och en nyckelharpa. En modell av stugan på Skiftingsö tycker jag själv är ett mästerverk.

**Intervjuer 8 maj 1980
och 19 sept 1996**

Valter Johansson

1903 - 1995

Valter 1968

Jag är född nere till Olssons här i Hovmantorp, numera Strandgatan 1. Där ifrån flyttade vi till ett hus bakom Koperativa, Strandgatan 73. Huset ägdes av garnhandlare Andersson.

Sen gifte mor om sig och flytten gick till Nya bruket ungefär 1909 eller 1910.

Vi var tolv syskon allt som allt. Fyra var döda så vi var åtta i livet. Vi bodde i ett rum och kök hela familjen. Sen råkade vi få ett rum på tredje vind och där var vi fyra pojkar som bodde.

Efter hand flög de ut den ene efter den andre och gifte sig. Först var det Tage och sedan jag själv. De andre stante kvar så länge, men allt efter åren gick kom de också ut.

Vi låg två i varje säng. När vi bodde nere i ett rum och kök låg vi fyra i en utdragssoffa i köket, två i varje ände på sängen.

När vi kom upp på trean tyckte vi det var himmelriket att få bo bara fyra pojkar i ett rum.

Omodernt

Det var helt omoderna hus, man fick bära ved och vatten upp och slasken ut. Var gång man gick ut med slaskspannen fick man ta ved med sig upp för att slippa springa extra. Man fick ju hjälpa föräldrarna så gått man kunde hela tiden.

Skolan

Skoltiden, ja då fick man springa hem på rasterna. Ibland hade man en mjölkflaska och ett par smörgåsar med sig. Det var inget pålägg på dessa.

Stora familjer

Alla familjer var stora, Bergmans bodde i mästarbyggningen, de var sex - sju barn, och så var det för Olsbergs också som bodde där. De var fem barn tror jag. Arvid Karlsson var mästare och han bodde över Olsberg. Han hade tre flickor, Vitalis Karlsson bodde över Bergman och de var också en stor familj, jag tror de var fyra eller fem barn.

I den kasern vi bodde var vi åtta familjer, alla i ett rum och kök, utom Ottosons förstås, han

var verkmästare i sliperiet, han hade en tvårummare. I ett rum bodde en kontorsskrivare, Johansson tror jag han hette.

Slagsmål

Det var alltid slagsmål och gräl mellan föräldrarna om barnen. Jag minns särskilt en gång när jag var liten och Vitalis Karlsson hade höns och tuppar som för och hackade i vårt potatisland och jag blev förbannad och tog en potatis och klippte en tupp så han dog. Jag fick stryk av Vitalis för det.

Jag vet att agget höll i många år. En gång när det var fest i Vasalokalen och jag råkar vara där uppe. Då kom Vitalis upp och han hade festat så jag blev lovad stryk för jag hade varit stygg vid Måse (sonen Gösta Karlsson). Vitalis kom tillsammans med Axel Jacobsson och Josef Gill, men jag var den som schappade från festen.

Trädgårdsland

Varje familj hade sitt eget trädgårdsland. Farsan och morsan hade längst ner på backen och vi

Rackarbacken omkring 1970

pojkar hjälpte till och gjorde det ännu större. Då krävde de andra att få dela med sig av det trots att det var vi som arbetat upp det.

Husdjur

Hushållsgrisar och höns var vanligt. Bergman och Vitalis hade höns, Rickard Johansson hade egen hönsgård. Farsan hade en gris. Johan Franzén - slaktarn - kom ner till den undan för undan för att se till den. Grisen hade ont i benen slaktaren skulle ha konjak för att smörja benen. Den mesta konjaken tog Franzén själv, så det var han som blev smord.

När grisen skulle slaktas vägde den 140 kg. Det var den störste gris de hade haft någon gång. Den orkade inte stiga upp utan satt på bakbenen och hade svårt komma fram till mathon.

Bränsle

Ved att elda med fick vi hugga jämt och ständigt. Man hade inte råd att köpa någon.

Jag var med i Västorp hos en som hade avverkat aspe. Det var farsan och fyra pojkar och när veden hade körts hem var vedboden full. Vi fick ändå lägga upp en stor lave utanför.

Vi var också nere i sjövikens och drog upp 'dykare', timmer som sjunkit. Så gjorde allihop på Nya.

Konflikt

Jag minns en konflikt 1921. De släckte i oktober eller november och körde inte igång förrän i au-

gusti 1922. Då fick man skaffa föda var man kom åt.

Filttofflor

Farsan reste till Lessebo och köpte filt och sen sydde vi filt-skor (inneskor) och jag fick sitta och hjälpa honom med det.

Sälja dessa var inte svårt. Han hann knappt tillverka så fort. Det bästa var när det var avlöningsdag i Lessebo då reste han dit med en 75-80 par och när han kom hem på kvällen hade han sålt av allihop och köpt ny filt i stället.

Fiska

och plocka bär var också vanligt. Birger Bergman och jag var i väg neråt Tomtsjön, vid Slätten, där det var stora hallonfällor.

Jag plockade flera liter och gick ner till Anna Friberg för att sälja dem. När hon mätte upp dem var det inte mer än en tredjedel mot vad jag hade räknat med. De hade sjunkit ihop och mosats. Men man fick alltid någon krona till hjälp.

Jag var också ute med Birger och fiskade. Vi lade rev på stor-sjön. Dit fick vi ro, men det var dubbelårar i Bergmans båt så det gick rätt bra.

Nya bruket

Jag började på Nya 1915 i hyttan med löfte att få komma till sliperiet.

Det var lite om och men med det för jag kunde inte skaffa någon i stället för mig i hyttan. Jag var inne hos Schmidt och han

blev arg för jag råkade säja du till honom. "Har du skaffat någon pojk än så jag slipper hyttan", så oförståndig man var. "Va fan säger du pojkjavel, ska jag skaffa en pojk, vill du komma därifrån får du skaffa den själv". Men mycket riktigt blev de så att jag kom ner till sliperiet till slut.

Polermakare

Jag började som polermakare. I sliperiet var det mycket jäkelskap. Jag minns att jag polerade Ulle.en gång. då Appeltoft finslipat. Jag gick till honom och sa "Det här det går inte att polera bort, det är sand i dem". "Skyll inte på mig, det är Pelle som satt dit sanden. Elis Pettersson var sandslipare.

På tal om jäkelskap så var det alltid Elis Pettersson som låg bakom. Han drog sina elektriska sladdar så när man skulle ta polerklumpen fick man en stöt så man höll på att åka baklänges.

Arvid på Fiskebro

En gång skulle de skoja med Arvid på Fiskebro och sade till honom: "Kan du hålla spannen högt. Sen kopplade Elis en sladd från lampan ner i spannen. Han fick en stöt och släppte spannen så det stänkte över hela honom och han blev dyngsur. Elis slutade sen och kom till Sandvik

Omodernt

Det var helt omodernt. Man fick gå ut i pannrummet och pumpa upp vatten och sen fick man värme det i en stor bykgryta.

Och man fick vara med att bära ved.

Ottosons var verkmästare och han sa : "Vill ni ha värme får ni bära in ved själva". Han skulle ju annars tända så det var varmt när vi kom på morgonen.

Det slipades mest oliver och ulleskär och Lisa och Ragnar. Två gamlall serviser man jämt och ständigt hade på gång. Sen blev det Helga och rutslipning.

Ulle och Astrid

Inget jobb

På 30-talet hade vi ingenting att göra i sliperiet. Jag vet jag gick fri i bland så mycket så jag tjänade bara 30-40 kr på en hel månad. Jag fick skaffa de påhugg man kunde.

Jag var med "Kjell på Sjölyckorna" som lastkarl. Ibland kom Konrad Johansson och undra om jag ville bli med och köra den ved Schmidt ville ha hem. Vi var långt utåt Nöbbele.

Ibland var det till att lossa sand. Ösa sand från en järnvägsvagn ocn sen in i sandbingen var väldigt ansträngande

Giftemål

Man fick leva därefter. Jag gifte mig 1932 och då sa de: "Är du vettig som gifter dig så tidigt och har inget att klara dig på". Vi gick i skogen min fru och jag plockade och sålde lingon på hösten

Bossarna

Cheferna minns jag. Jag har arbetat under Schmidt först, sen hade vi Furén, så kom Dahl och efter honom Hermelin,

Jag minns när Hermelin kom ner i sliperiet första gången., Jag var lite bas och skulle stå för det och gick på timpenning. Då tog han mig i armen och sa "Ska det här glaset stå här". "Det ska stå här sa jag". "Bär ut de sa han". "Nä det skall slipas" sa jag.

Det var på den tiden när Hugo Johansson satt och slipade blommor på små vasar. Och det råkade stå en sju-åtta lådor fulla där. "Det skall inte stå här inne, det skall finnas plats att komma fram" sa han. "De skall slipas, sen kommer de upp i magasinet" sa jag till honom. Då gick han upp till Furén och frågade: "Vad har vi för en som bestämmer i sliperit, han svarar mig tvärt?" Sen kom Furén ner till mig och undrade vad han menade med det. "Han kan ta av sig den där stortröjan så han kommer fram"

sa jag. "Det är rätt Valter låt de va, det skall slipas färdigt.", så jag fick medhåll där.

Brännköket

Jag vet en dag, jag hjälpte Sture Pettson i brännköket och Hermelin kom ner och kom ihop sig med Sture. Till sist sa Hermelin "Nu är jag arg Pettson, nu går jag". "Ja bara gack, jag är inte rädd för det. Han kommer snart tillbaka". Två timmar efter var han där och smilade in sig.

Nytt sliperi

Sen flyttade vi opp i det nybyggda sliperiet, men det hade sina brister. Där fanns Hermelins berömda kylrör som det blev gas av. och vi sa vi var förgasade. De hade ute en som kontrollerade och sa att det var inte värre än dra ett halsbloss. Det va ju bruket som skulle ha medhåll.

Valter Gunnarsson och August Gustavssoni i sliperiet på Nya 1968

Rivalitet

Något särskilt gräl mellan Nya och Sandvik vet jag inte, Vi var några stycken: Herman Andersson, Oscar Gustavsson och jag som inte hade något att göra på Nya, så vi var på Sandvik. Vi kom gott överrens med dom. Vi var där en tre veckor.

Fotboll

Jag har sålt biljetter på fotbolls- matcher i många år. Kula sa när säsongen började i år att nu går du in på det 40:e året. Ja sa jag skulle sluta, men då sa han att så länge du kan gå så är du ung.

Arbetarkommunen

Jag var kassör i socialdemokratiska arbetarekommunen i 26 år och när jag slutade fick jag en minnestavla.

Det var Arne Johansson och Folke Samuelsson som kom och uppvaktade mig. Tavlan liknade ett oro, men i kassan har det aldrig varit oro sa de. Det har alltid blivit pengar över.

PRO

Jag har varit med i pensionärsföreningen sen jag blev 64 år, min fru är äldre så jag fick gå in. Det var ju innan jag slutade arbeta. Jag var med i styrelsen i 8 år. Jag säljer fortfarande Pensionärstidningen. Det fick jag börja med direkt jag gick med.. Jag har 75 st att dela ut till andra försäljare. När Ernst Täck flyttade upp på Sjöglimten fick jag ta hans distrikt också.

Inget val

När jag började på Nya fanns det inget annat att välja på och det fanns en kö av förhoppningsfulla och föräldrarna fick gå och be att barnen skulle få jobb. Det är skillnad mot idag då har ungdomen mer att välja på. Om jag valt något annat, om chansen funnits, vet man aldrig.

Vedkörning

En vinter var jag i Västorp när vi var fria och körde ved till Sandvik. Jag var med Sigfridsson, han kallades "klumpfoten". Vi var tre som körde. Jag fick den lungnaste hästen. De körde före, jag var inte hästavan

Rekord

Vår familj har jobbat tillsammans 321 år på Nya. Min styvfar Oscar Petersson han jobbade 51 år. Han slutade först vid 75 års ålder 1959.

Tage (Johansson) var där i 54 år.

Jag var där i 53 år. Slutade egentligen 1968 när bruket lades ner. Men fick hjälpa det nya bolaget fram till siste januari 1969.

Kjell, en annan broder, var där i 44 år. Ett år var han väck då var han i Älghult i 6 månader och på Bergdala i likaledes 6 månader. Sen kom han tillbaka till fadershuset.

Fritz var också där i 44 år. Han var också på Bergdala och Strömbergshyttan och slutade sin bana på Sandvik 1978..

Albert var på Nya i 44 år, Han var först i hyttan och sedan i magasinet som lagerchef, men 1968 var han överflödig där för de hade inte så mycket att göra.

Erik han jobbade bara 21 år sen flyttade han till Lessebo.

Lisa jobbade i 10 år sen var hon färdig till att gifta sig och flyttade till Lessebo.

321 år har vi i familjen vigd våra liv åt Nya Glasbruket

Småpojkestrejk

En gång försökte vi med en småpojkestrejk Det var en av John Krantz pojkar, Bergmans och några till. Vi ville ha ett par öre i öke. När vi inte fick det strejkade vi.

Men det värsta var att Krantz pojk han fick inte strejka och då kom farsan och sa, att ni skall arbeta som de andra och det var bara att börja. Men en ettöring blev det ändå per timme

Jag minns när

jag var polermakare och jag hade 9öre i timmen och 10 timmars arbetstid om dan. Det var verkmästare Ottosson som

satte lönen En **Valter 15 år** gång när han hade gjort månadsrapporten ville tala med mig ute. "Jo. du Valter, jag har ökat med 1 öre i timmen så från och med nu har du 10 öre i timmen. Jag blev glad för ett öre, det blev ju 10 öre om dan. Det var lönehöjning det.

Löner

På tal om timpenning. Det var en gång på Dahls tid och jag hade timpenning i sliperiet. Det var efter nyordningen och jag fick inte slipjobb utan jag skulle stå för det där nere och jag hade 67 öre i timmen och jag bad att få tala med disponenten. "Ja, vad är det nu?" "Ja, jag skulle vilja

ha öke jag tycker det är för lite betalt” sa jag. ”Ja kan ju för fan inte ge dig mer än Enok hyttmästaren där oppe” ”Ja jag rår väl inte för att han går för så lite”, sa jag. ”Du skall få 10 öre mer i timmen, men säg inget till den andre” var beskedet.

Prisreduceringar

Det var inte ovanligt annars att det var prisreduceringar på ackorden. Tjänste man för mycket på en sort drog de av på priserna och då fick man jobba ännu hårdare för att tjäna något så när.

Nyordningen

under Dahl betydde att många fick sluta, andra byta jobb. Jag var slipare innan. Det var meningen att jag skulle vara kvar som slipare men det var mygel. Det gjorde att Herbert Fransson tog den platsen.och jag blev bas.

Ledande

Nya var annars ett ledande bruk. När alla andra låg nere så drev Schmidt. Han till och med köpte glas på andra bruk. Transjö fick börja göra glöggglas efter midsommar så han kunde få tillräckligt många.

Läcka

Dahl sa en gång: ”Jag kan inte förstå hur pengarna försvinner från bruket, jag säljer och säljer, men det blir inga pengar ändå

Inte berodde det på att lönerna var för höga. det var något annat fel. Det fanns en annan lucka, som jag inte vill nämna.

Med denna antydning avslutas intervjun med Valter Johansson.

Intervju 1980 05 24

Allan Lindstedt

Arbete och förändringar i sliperiet på Sandvik 1960-2003

Allan Lindstedt 2003

Kylröret: Flera synare har tillkommit då kvalitetskraven ökat. Hyttfärdiga produkter. slutsynas. märks och signeras.

Sprängning och kantning: Merparten av vinglas och tumbler sprängs och kantas maskinellt. Glasen sprängs efter att ritats med diamant med gaslåga (efter 1 aug 2003 med laser). Kantslipningen sker på diamantskivor. Operationen sköts av två personer. De glas som av olika anledningar inte går att hantera i maskinen handsprängs och bandkantas på karborundumband.

Kantbearbetning: Kanterna görs mjuka genom att värmas i en gasollåga. Glasen placeras på roterande skivor, olika antal beroende på storlek, och dras sakta genom nämnda låga. Skillnaden är att värmmaskinen moderniserats och sköts nu av en person mot tidigare tre.

Större produkter som som vaser och skålar, etc som inte kan köras i värmmaskinen sprängs med gasol eller sågas med diamantklinga, kantas, slipas och poleras på band. Eventuell planing sker på järnskiva och sandsten.

Polering: De slipade glasen poleras antingen på speciella polerband eller på korkskiva med pimpstensmjöl blandat med vatten som polermedel. För att få ytan extra blank, eller ta bort eventuella skuggor efter poleringen putsas ytan ytterligare en gång på filtskiva med ceriumoxid som polermedel.

Dekorslipning: Endast en servis (1800) slipas med mönster. Detta sker i en sliprobot (grovt med diamant), men finslipning sker för hand på sten. Glasen poleras sedan i maskin med roterande borstar och polermedel.

Mönster Prelude

Kulning: Från att tidigare kulat (slipat) bort puntelmärken på järnskiva och karborundumsand och finkulats på sandsten, används idag fin diamantskiva. Polering som tidigare.

Karaffer: Karaffer sågas till rätt höjd med diamantklinga. Därefter slipas kanten på band. Ytter- och

innerkant stryks på en fin sten. Så poleras kanten på polerband, ytterkanten på kork-skiva.

Halsen borras upp till rätt storlek med en diamantkona varefter den poleras med roterande filtbitar och polermedel (vatten uppblandat med pimpstensmjöl).

Proppen borras med en diamanthylsa av motsvarande storlek. Änden på tappen slipas, stryks och poleras. Detta kallas standardborring. Tidigare borrades varje karaff separat och proppen kunde inte kompletteras om någon gick sönder eller försvann.

Blästring: Detta sätt att dekorera har blivit populärt de senaste tio åren. Många artiklar blästras på fri hand eller efter maskering. Större eller hela ytor körs i en helautomatisk bläster. Logotypen till företag, idrottsklubbar och institutioner blästras också in efter att en dekal först klistrats på. Förr etsades dessa in med syra.

Limning: Vissa artiklar kan inte göras i ett stycka utan limmas ihop med ett speciellt lim, som snabbt härdas när det belyses med ultraviolett ljus i ca 10-15 sekunder.

Paketering: Det som förändrats är även sättet att paketera servisglaset. Numera läggs alla direkt i små pappkartonger efter att Orrefors logga blästrats in i fotens undersida samt firma-

märke klistrats på. Slutligen in-
plastas kartongen.

Magasinering: Fram till 1999
lagrades allt Sandviksglas på
plats och kunderna servades di-
rekt här i från. Idag finns det ett
centrallager dit varje dags pro-
duktion sändes med lastbil till
centrallagret i Kosta,

Efter sommaren 2003
kommer detta att flyttas till
Malmö det hela Royal Scandina-
vias olika produkter kommer att
lagras och distribueras till kunder
över hela världen.

Nedtecknat 2003 06 02

**Ingegärd Råman
Sandvik 2002
Skyline**

Slipning på Strömbergshyttan under 1930-talet

Sven-Erik Bergqvist berättar

Jag skall försöka minnas hur det såg ut i sliperiet på Strömbergshyttan i mitten på 1930-talet.

Putte t v samtalar med Jim Thäck

Arbete

Jag började själv arbeta 1936 när trettonåringarna gick i fortsättningskolan och 'vi' hade sommarlov i två månader. Kom med i avlöningsboken 1937 och höll på till 1976 när bruket kurasade. Fortsatte sedan på Orre-fors och Sandvik till 1986.

Drivkraft

Sliperiet på Strömbergshyttan drevs av elström som alstrades av en likströmgenerator som i sin tur drevs av en turbin som drevs av vattenkraft från Höljsjön (Hyllsjön) så länge vattnet räckte till. Som hjälp fanns en så kallad tänd-kulemotor som gick med olja.

Miljön

När man kom in i sliperiet från hyttan kom man först in i glaskammaren där glaset från hyttan

togs om hand och fördelades ut till de olika arbetslagen. Det var glas som skulle sprängas och sådant som var drivet och skulle kulas.

Sprängning-Kantning

Sprängningen sköttes av Jim Thäck. Han sprängde både tunt servisglas och tjocka styckebitar.

Servisglaset togs sedan hand av kantaren Martin Josefsson, som till sin hjälp hade ett planverk med en tunn järnskiva med en diameter på c:a 90 centimeter. Denne beströks med karborundum och vatten. Karborundumen fanns i olika grovlekar och kallades i dagligt tal för sand.

Järnskivan roterade i ett träkar med ett litet hål i botten där det användas vattnet/sandblandningen rann ut i en trätunna undertill.

Med jämna mellanrum fick sanden i tunnan 'stötas upp'. Det gick till så att tunnan fylldes med vatten och med en kraftig raka stöta man upp ifrån botten så att sanden blandades med vattnet.

Blandningen fick stå orörd så att sanden sjönk till botten igen. Efter en timme var det klart att försiktigt hålla av vattnet så att bara sanden var kvar. Under denna procedur hade den grova sanden sjunkit till botten och den fina sanden låg som ett tunt lager överst och skrapades försiktigt bort och användes till att kanta

de allra tunnaste glasen.

Den grova bottensanden användes till kantning av tjocka kanter och proppiborrning på karaffer.

Inner-ytterkant

En del glas fick efter kantningen inner och ytterkant. Det gjordes på lite mindre slipstolar med små sandstenar som roterade vertikalt och blöttes med vatten från en tratt som hängde över stenen.

Värmning

När detta var klart skulle kanten smältas mjuk och rund. Detta skedde i en värmmaskin som drevs av en likströmsmotor som drev 24 små rullar som roterade och där glasen ställdes och fördes in i en tunnel en gasbensinlåga med lagom temperatur smälte kanten. Arbetet sköttes omväxlande av sprängaren eller kantaren som till sin hjälp hade någon av flickorna från 'tvätten'.

Astrid Sandberg och Gulli Ahlex vid värmmaskinen

Drivet

Det drivna glaset åkte fram till 'kulverkstaden' det vill säga de tre direktdrivna halvspindlarna där man först sandkulades på en järnskiva och sand för att sedan finkulas på en sandsten för att

sist poleras på en korkskiva med pimpstenspulver uppblött i vatten. Detta sköttes av Herbert Ottosson, legendarisk fotbolls-målvakt från HG&IF.

Proppiborrning

Ottosson hade även hand om proppiborrningen som gick till så att först borrades halsen på flaskan med en roterande järnten och sand till ungefärlig diameter. Så sattes proppen fast i en 'docka', en sorts klämma gjord av trä som roterade, fasades av av med en flat böjd järntång, sand och vatten till ungefärlig diameter. Så tog man flaskan och under rotation fördes proppen in i flaskhalsen tillsammans med sand och vatten till den satt perfekt. Slutligen polerades proppen på en korkskiva och pimpsten.

Till halsen hade han en konisk träpinne omlindad med vanligt trassel och på denna hälldes polyr och vatten och med detta förfarande blev halsen blank.

Alla proppar blev alltså borrade individuellt och passade bara till den karaff som den var borrad i.

Otaliga är de historier från olika bruk om hur proppar och karaffer blandats och allt det besvär detta förorsakat.

Sliperiet

Så till det 'rätta' sliperiet. Där fanns en lång stålaxel monterad i taket och gick från vägg till vägg cirka 8-10 meter lång på vilken det med jämna mellanrum var

monterat remskivor av trä.

Här arbetade två sliplag och ett polerlag. Servisglasslipningen utfördes av Hjalmar Abrahams-son och han son Einar samt Nils Sjödén.

Tekniken var densamma som tidigare beskrivits: Först järnski-va och finslipning på sten.

Spindlarna, som skivor kal-lades sattes upp i en slipstol. På spindeln var också fastsatt en remskiva med en diameter som var anpassad till hastigheten man ville ha och dessa hela var i för-bindelse med transmissionen i ta-ket medelst långa läderremmar. Det fanns tio-tolv slipstolar och fyra polerstolar kopplade till remaxeln. En yrkesinspektör i-dag skulle inte tro sina ögon om han såg hur det var.

Servisglasslipningen

föregicks av att mönstret märk-tes upp med en vattenfast mön-jefärg på de delar av glaset som skulle slipas. En järnskiva med den profil som mönstret skulle ha anbringades i slipstolen. det kunde vara skär, oliv, fjäll, facett som var det vanligaste. Därefter tog finsliparen och fortsatte i mönstret med likadan profil på sten som järnskivan hade och slätade ut efter sanden och sedan fortsatte proceduren i polerlaget.

Styckebitarna gick i genom samma procedur. Först sand-slipning av botten och kant och eventuell facett. Detta gjordes av Yngve Frisell på en med vat-ten

och sand. Det här gjordes på ett kraftigt tjeckiskt planverk som var direktdrivet.

När detta var klart tog finsliparna Ragnvald Karlsson och Erik Möllmark över och slipade bort all sand så att ytorna blev släta. Så slipades ytter- och innerkanterna och eventuellt plana eller anglade facetter.

Ragnvald Karlsson finslipar

Abborrar

När båda finsliparna var i verk-samhet och tryckte hårt kunde det hända att generatorn i kraft-verket inte orkade med utan hela maskineriet stannade. Det ståen-de skämtet var då: 'Nu är det abborrar i turbinen'.

Polering

Polermakar var bröderna Harry och Henry Vidlund. De hade nog det tyngsta jobbet. De skulle po-lera alla ytor blanka på en skiva av vitbok som formsnickaren, Axel Möllmark, limmat ihop på ett särskilt sätt.

Likadant gjorde han med naturkorkskivorna. De gjutna korkskivorna kom först senare.

Så skulle allt putsas på filtskivor med pimpsten i olika grovlekar uppslammat i vatten. Den sista glansen trollades fram på en filtskiva med tenn-oxid eller blyglete.

Under andra världskriget fanns ingen tennaska att få tag i utan då användes järnoxid (vanlig rödfärg). hela sliperiet såg ut som ett slakteri.

Till sist var det tvätten som fick ta vid. Där fanns Sonja Petersson, senare gift med Harry Eliasson och Elin Berg.

När glaset var torkat och torrt kontrollerades och synades, av Erik på Lustigholm och verkmästaren Hilding Hansson . Han kom från Eda och höll ett vakande öga överallt. Hilding blev sedan disponent på Johans-fors Glasbruk.

I gravörverkstaden var det fyra: Ragnar Bergqvist som grave-
rade på en 'smärgelgravörma-
skin' Där fanns även bröderna
Tord och Arnold Abrahamsson
samt August Abrahamsson. Han
kom via Trelleborg och Urshult,
men var ursprungligen från Eda.
Abrahamssons jobbade på kera-
miska stenar, alltså blomslip-
ning.

Gerda Strömberg ritade många
mönster som fiskar, fåglar och
djur för denna gravyrteknik.

Gravyrtrissorna var av kop-
par och smörjdes med smärgel
och symaskinsolja. De olika
teknikerna förenade dom här

'gubbarna' som av Gunnar Ny-
lund som knöts till bruket döptes
till Silk-Stone.

Koppartrissorne till graverin-
gen satt fast på ett så kallat stift
som i sin tur passade i en hållare.
Trissorerna var av olika dimeter
från cirka 2 cm upp till 15 cm.
Man arbetade med glaset under
trissan. I slipverkstäderna var
halvspindeltyp. Stenarna/skivor-
na var keramiska och av olika
diameter och tjocklek. I slipe-
riet arbetades med glaset över
stenen.

Anteckningar av Putte Bergqvist år 2003

Facktermer

Slipsand: karborundumkisel-
karbid tillverkas vid Niagara Falls
USA. Finns i många grovlekar.
de vanligaste vid glasslipning 80-
100-120.

Polyr: Pulvriserad pimpsten
också i olika grovlekar 00.1, 0-
2, 3,0.

Tennoxid: polermedel

Blyoxid: polermedel

Järnoxid: rödfärg. Ersättnings-
medel för tenn och blyoxid.

Cavalett: Märkmaskin som på
enkelt och snillrikt sätt kan an-
vändas för indelning och vid
uppmärkning av slipglas.

Angling: term för slipning av

långa breda skålade facetter som
görs på glasen längs skivornas
kant

Planfacett: Slipas på skivornas
plana sidor. På Strömbergshyt-
tan satt skivorna vertikalt.

Kilfacett och skär: Slipades på
helspindlar med faconerade
skivor.

Docka: Träform för fastsättning
av proppar i halvspindeln

Sprängning: 'Kappan', över-
delen efter uppblåsning i hyttan
tages bort genom att glaset rit-
sas med en diamant i lagom höjd.
Glaset ställs sedan på en roteran-
de platta där en gaslåga värmer
upp ritsen till lagom temperatur
till kappan spricker av. Tjocka-
re glas får däremot värmas på
ritsen en längre stund och sedan
fukta ritsen med lite vatten för
att glaset skulle spricka.

Jarl Sturesson

f 1936

'Jag, Jarl Sturesson, är son till 'brännaren' Sture Pettersson (brännaren är den som i särskilda ugnar bränner fast målningar etc på glasen) och hans hustru Anna och föddes 1936. Jag började mitt yrkesverksamma liv i hyttan på Hovmantorps Glasbruk efter skolan.

Jarl kantar på Sandvik

Jag var i Tor Krantz verkstad och 'bar in', värmdde och skötte allehanda andra småpojksysslor.

Vi gjorde mycket 'drivet' som blomglas, tillbringare, karaffer och flaskor mm. Tilläggas kan att Tor var en hyvens karl. Han gjorde allt för att alla i verkstaden skulle trivas. Aldrig ett ont ord till någon, men finurlig när det gällde.

En kille, Erik Kjellsson, hade för vana att när han fick sista blomglaset att värma så 'hängde' han fast i ugnskakan och den fick slängas. Efter att det upprepats några gånger så sa Tor finurligt: *Erik, vi gör en skål av

vasen". Han klippte bort det fasthängda och Erik fick värma flera gånger innan skålen var klar. Det tog mer än den tid han hade tjänat på att få vasen slängd. Var säker på att han inte upprepade fasthållningen. Dessutom var Tor en otroligt duktig som mästare och yrkesman.

Sliperiet

Efter 1 1/2 år flyttades jag in i sliperiet. Bruket hade just byggt nytt i direkt anslutning till hyttan. Problemen var inte ur världen. Disponent Hermelin hade byggt ett kylrör som aldrig fungerade. Där alstrades en tvingrök som ibland gjorde det omöjligt att vistas i lokalen. Stack man en tändsticka mot det ställe där gas sipprade ut antändes denna med en knall. Fortfarande var det remmar från taket som drev slip-skivorna.

Lärling

Jag fick börja som lärling hos blomsliparen Hugo Johansson och mina första försök var att slipa stjärnor, åttauddiga, på en servis som hette Fix och det gjordes direkt på en sandsten..

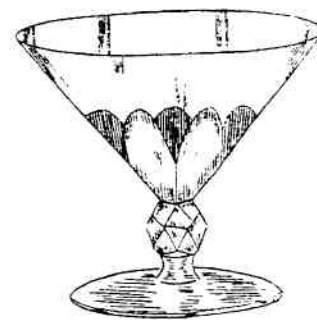
Senapsglas

En sort man aldrig glömmar är senapsglasen till Slottssenap. De skulle förses med en dekoration i blomslipningsteknik, en själk med tre blad på två sidor. Ackordet var 2 kr per hundra styck och vi var fyra som satt och slipade hela dagarna. Alla tres mönster, allt ifrån Hugos till

mina, och Arnold Petterssons hade sina egenheter, men allt blev godkänt.

Jag minns en gång jag varit på fest och inte kommit hem förrän på morronkröken och gick direkt till jobbet och satte mig att dekorera senapsglas, somnade och fastnade med håret i halv-spindeln så Hugo fick väcka mig. Glasen den morgonen kunde trots all tolerans inte godkännas utan gick till skärvtunnan.

Vi den här tiden fanns det ett omfattande sortiment. Det var glas med facetter, skär, oliver, servisen Björn med två olika slipningar, Kai, Malva, Jerome m fl. Även blomslipningen omfattade flera typer. De mest avancerade svarade naturligtvis Hugo för.

Maderia Kai
Hofmantorps Nya Glasbruk

Stockholm

År 1953 blev jag erbjuden jobb på John Sälls Industrier i Stockholm. Sven-Evald Ahlgren som jobbat på Nya förslog mig ta jobb för på Nya märktes en nedgång.

Jag minns hur glad jag blev när jag kunde visa brevet där jag er-

bjöds jobbet. Far råkade vara hemma, för när han hjälpte ugnsmurare Brunskog att reparera en glasugn hade han fått en tegelsten i huvudet och låg hemma i tre dagar.

Inom parentes kan sägas att det målade glaset hade försvunnit och far fick syssla med lådspikning, packning och annat.

Kostabo

John Säll härstammade från Kosta där han lärt sig yrket på Kosta Glasbruk. Han drev sliperi först i Växjö för att sedan etablera sig på Erstagatan 29 i huvudstaden. Han hade även butik där samt på Västmannagatan och i Linköping, Karlstad, Växjö samt ytterligare en plats

Vi var två slipare, sonen och ägaren. Han köpte råglas (osorterat) från främst Åseda Glasbruk, men drev även agentur med irländskt servisglas.

Vi satte ihop ljuskronor där smidet kom från smed i Småland och prismorna från utländska tillverkare.

Jag minns jag var i källaren och band en krona och när jag var färdig bar jag upp den. Kommen i trappan hördes en väldig smäll och en stor sten for in i rummet där jag suttit. Den kom från ett bygge tvärs över gatan. Det hängde på sekunder att jag blivit mos.

Vi hade vissa serviser, men för prydnadsglas var det fritt fram att med dekor täcka even-

tuella föreningar i glaset.

Graverat

För gravyrer anlätades Olle Samuelsson, även han bördig från Kosta. Han kunde konsten att gravera med koppartrissa och han tog fram många exklusiva gravyrer. Många villa ha serviser med monogram och han klarade detta elegant.

Problem

Ägarens personliga problem med t ex alkohol gjorde framtiden ovisst så 1960 blev det Alvesta Glasbruk. Min bror Nils var chef för screentryckavdelningen och han ritade även en del modeller för hyttan.

Här fick jag ett enahanda arbete. Vi slipade kanterna till rör för gaskylskåp. Det var ett petgöra. Ett rör delades i fem delar (rören gjordes i hyttan på Åseda) och sedan gällde det att få skarvarna perfekta. Att ställa in slipmaskinen var oerhört svårt och kassationen betydande.

Jarl slipar kylskåpsrör på Alvesta Glasbruk

Prydnadsglas

Försök gjordes även att göra prydnadsglas i färg. 'Rubb och stubb' var en stor artikel.

Nedgång

Utmärkande för bruket var att det befann sig i utförsbacken. Det saknades teknisk utrustning. Investeringar uteblev och allt gick på lösa boliner. Ägare var bröderna Lindahl och de jobbade även i produktionen.

Spegelfabrik

Jag såg vart de barkade och fick jobb på Alvesta Spegelfabrik (Ströbergs) och kantade, slipade och polerade speglar. Vi var två skärare, tre slipare och en kvinna som packade. Jag stannade där i ett år.

Hem igen

1965 fick jag på nytt jobb på Hovmantorps Glasbruk och bodde till att början i en av brukets kaserner.

Vi slipade skär, oliver, en hel del blomslipning. Elsa Söderberg var designer och hon tog fram många nya mönster.

Kaputt

Efter att Hovmantorps Glasbruk avsomnat i mars 1968 diskuterades en fortsättning av verksamheten. Bengt Bengtner med partners hade svårt att komma till skott. Vi var erbjudna jobb på många håll och efter att ställt Bengtner mot väggen blev det till sist klart med att han skulle starta på nytt.

Rune Strand

Glasgravören Rune Strand var involverad och vi började gravera glasblock. Glaset var från det nedlagda fönsterglasbruket i Oxelösund där vi hämtade flera långtradare med glas.

Glasblock från Bengtner&Co

Vi satt två man dag efter dag och slipade olika mönster. Först gällde det att gå ut i glashögen och med slägga slå ut lämpliga

block. Sedan skulle de bottenplanas och poleras och förses med blomslipat motiv.

Kronobergs Glas

Tage Johansson i Hovmantorp hade just startat Kronobergs Glas i Lessebo. Han hade tagit över glashögen vid Nya och börjat med hjälp av Åke Bergquist bygga upp en gravering av glasblock.

Här jobbade efter att Åke B slutat Laila von Wendel och Lars Jansson och vi hade fullt upp med beställningar. Glaset hämtade vi i Hovmantorp i ett inhägnat område bakom Köplusten med hjälp av grävskopa och lastbil till Lessebo.

Försäljningen sköttes av Stig Krantz som varit försäljningschef på Kronabruken och han

använde upparbetade kontakter. Efter hand tog glaset slut och det blev dags att hitta nytt arbete.

Sandvik

Det blev Sandvik där jag stannade till pensioneringen 2001. Här fick jag syssla med de i ett sliperi förekommande arbeten, främst kantning..

Förändringar

Förändringarna i sliperiet har varit stora under min tid.. Direkt drivna slipstolar, olika skivor av framförallt diamant och bandkantning och automatiska spräng- och kantmaskin har har sett dagens ljus.

Målat

Det målade glaset har kommit åter. Min fars arbete att med erfarenhet och känsla utan instrument 'bränna' fast mönstren har ersatts av datastyrd utrustning. Men fortfarande är det mycket enahanda manuellt arbete kvar i sliperiet..

Jarl Sturesson och Laila von Wendel

Intervju 2003 02 25
Foto sid 1: Sixten Nilsson

Rolf Theander

f 1933

Rolf Theander 1977

'Jag är född 1933, min fader Verner (1894-1966) härstammade från Kosta där han arbetade i sliperiet på Kosta Glasbruk. I början av 1920-talet blev det ont om arbete så flera slipare avskedades. Min far tillsammans med två bröder, Sture och Fritz, flyttade till ett privatsliperi i Halmstad. Där slipades till och med glas åt Orrefors. Jag har faktiskt en skål far slipade där.

Hovmantorp

Fader Verner och bröderna flyttade hit 1928 och började arbeta på Sandvik där de bildade ett sliplag. Fritz försvann efter något år till Boda och Sture till Kosta och sedan tillbaka till Halmstad. Farsan var kvar på Sandvik till pensioneringen 1961, de flesta åren som kulare och kantare.

Glas&Trä

Efter ett kort mellanspel på Glas&Trä, först under sommarlov och sedan efter skolan slut då jag fick fast anställning i spe-

gelsliperiet. Broder Frank arbetade där. Jag kantslipade små fickspeglar.

Sandvik

1947 erbjöd Sandvik mig 10 öre mer i timmen, från 25 öre till 35 öre, så jag bytte arbetsplats. Där hamnade jag först i planverkstaden och fick plana pressade assietter. Jag flyttades efter en tid upp i sliperiet.

Gamla sliperiet

Sliperiet fanns då på andra våningen i kontorsbyggnaden. Alla remmar gick uppe i taket på en lång järnaxel och det gick sedan drivremmar ner till varje slipstol. När man skulle byta skiva eller hastighet fick man försöka ta av remmen till den egna skivan. Ibland kunde det gå så illa att man fick ett slag på handen av söljan. Att gå under remanordningen var ett äventyr. Det fanns inga skydd. Slipskivorna fick vi hämta på tredje våningen, och det var tunga grejor.

Miljön

Det fanns värme, men saknades varmvatten vid slipstolarna. Det fick hämtas ur en kran vid dörren. Till slipstolarna gick dock rör med kalltvatten. I källaren fanns smällbocken, en dieselmotor, som startades vid strömavbrott.

Allt glas som skulle slipas fick bäras från glaskammaren i 'kallvahagar'. Dessa var 1.5x1 m, stora med glas i flera lager. Det var tungt och verkmästaren och

några till fick ombesörja detta. Mycket glas slogs sönder, särskilt på vintern när man lätt halkade på isfläckar.

Polering

Själv fick jag börja med att polera. Där fanns flera slipare och två-tre polerare. Slipare var Sture Pettersson, Bernt Manfredsson, Oscar Jacobsson, Elis Pettersson samt Harry och Karl-Johan Gustafson,

Tvätten

Det färdigslipade glaset tvättades i ett rum till höger räknat från ingången (den fanns redan då där den är än idag) och först därefter bars det färdiga glaset ner till lagret. Jag minns när en slipare skulle bära ut färdiga snapsglas till tvätten. och han stöter bricken i dörrposten och tappar alla 300 i golvet och går sönder.

Utbildning

Då var man inte fullärd förrän man jobbat i sliperiet en 8-10 år. Man fick gå som lärling och fick utbildning genom att studera proffsen som också visade hur man skulle göra. Verkmästaren gav också värdefulla tips och råd.

Glaset

Kristall var mjukare än det 'vanliga' glaset. När vi finslipade kristall var det väldigt noga att det inte fanns sand kvar i skäret. Man fick i regel dra två gånger för att vara säker. Det blå, gröna och framförallt det bruna glaset var hårdare.

Nytt sliperi

När vi 1951 flyttade in i nytt sliperi i direkt anslutning till glaskammaren hände en hel del.

Vi fick vagnar att köra glaset på. Det var separata slipstolar med egen motor där vi kunde reglera hastigheten och lätt byta skivor. Utan tvekan ökade produktiviteten. Förtjänsten ökade naturligtvis också.

Yrkesmoment

Jag behövde aldrig sandslipa, möjligen när det blev sådana saker som flaskor, ljusstakar och dylikt. Det var bara finslipning och det omfattade hela sortimentet.

Det fanns stenar anpassade efter den sort som skulle slipas. För till exempel facet-terna på 1202 fanns det en sten och för svän-garna på benet två. För alla andra sorter fanns väl avpassade stenar.

I regel var det alltid samma slipare som tog sig an samma mönster. Den som började med en sort fick hålla på med denna.

Prelude

När Prelude kom 1957 åkte jag på den och sedan fick jag hålla på med den sorten i mer än 35 år.

Att slipa ett Prelude kan indelas i fyra moment: A.. Sandslipning, B. Finslipning, C. Polering, D. Tennaskning.

Vi slipade 32-34 skär på varje glas. Sandsliparen hade fyra ski-

vor på spindeln och körde 21 glas på varje skiva och han fick svarva om dessa efter 77 glas.

Prelude/1800

Som finslipare fick man resa sig tre gånger per dag, och byta brickor. Jag hade en sten och den måste svarvas efter 154 glas.. Om det blev ett skär mer eller mindre gjorde inget, det var ingen som såg det för någon uppmärkning skedde inte. Totalt hann jag med 400 glas per dag.

Jag minns att Bo Karlsson och jag fick en order på mer än 17 000 glas och det var hemskt innan de blev färdiga. Vi satt dag ut och dag in i mer än två månader och gjorde inte annat. Jag kunde se i brickan hur mycket klockan var.

Höjden på skären som vi inte fick gå över märktes upp, men när slipmaskinen kom behövdes inte detta.

Inte undra på att jag fått värk i axlar, i nacke och fått migrän. Några öronskydd var det aldrig tal om på 1960-talet. Hörseln förstördes. .

Vi fick även slipa Simon Gates 'Tusen fönster' åt Orrefors och det gick alldeles utmärkt. Fönstren var värst så det krävde flera verktyg.

Tungt

Sandsköljning var det tyngsta arbetet. När det var två lag var det väldigt viktigt att det lag som använt sanden fick skölja den. Alla föroreningar skulle bort.

När den automatiska sköljning kom var slitjobbet borta. Det fanns tre grovlekar på kiselkarbiden (karborunbom) i storlekarna 80 upp till 220. Den sistnämnda var den finaste.

Lotteri

Att sätta upp en plansten var rena lotteriet. Ibland var de helt värdelösa. Det räckte med en hård fläck av en femörings storlek så var den omöjlig att använda. Vi hackade hål i stenen för att sedan smälta bly och göra gängningen på planstenen. Idag finns det hål borrarade när de kommer.

Stenar

Att svarva en planskiva jämn var ett invecklat arbete. Vi körde runt skivan oupphörligt och med ett järn och glassand jämnade skivans yta.

Stenarna användes mycket länge och till sist, om det var en bra sten, gjordes små kulstenar.. Sandstenarna var dyra.

En gång när jag skulle hämta en

sten i lagret under hyttan, där skulle finnas sten för många tusen kronor, så fanns det bara en sönderslagen kvar. Ingen vet hur och var de försvann under semestern.

Kantning

Innan dagens kantning på vertikala band infördes skeddde all kantningen av servisglas på horisontella järnaskivor och med 220-sand. Kantaren höll ett glas i varje hand och tryckte helt lätt glasets kant mot skivan.

Robot

I början av 1970-talet köptes en spräng- och kantmaskin och mycket av traditionell kantning försvann.

Först ritsas glaset med en diamant, en gasollåga värmer upp och 'kappan' spricker av. Glaset går vidare till kantslipning (både inner- och ytterkant, passerar en torkfläkt och åker på transportband till värmmaskinen. Maskinen klarar i snitt 17 glas i minuten.

Sandviks sliperi omkring 1960

Enligt uppgift kommer det nu (2003) sättas in en laserstyrd maskin som klarar alla förekommande servisglas.

Fortfarande får en del typer handsprängas. För större och tjockare glas finns diamantsågar.

Kulning

Det som också hänt är att kulningen i stort försvunnit även om vissa tumbler kulas på traditionellt vis. De flesta blankvärmas i botten i hyttan. Man har dock diamantstenar för den kulning som finns kvar.

Att kula t ex Prelude sker med dessa moment: A. Grovkulning av botten, B. Finkulning dito, C. Plana ett stödplan (ring i bottenens kant som glaset skall stå på), D. Polera stödplanet, E. Polera botten, F. Tennaskning.

På postatumbler och het-sprängt samt andra drivna sorter hetvärmas puntlamärket bort.

Stenen vid kulning är kupad och man förde glaset fram och tillbaka. Vid finslipningen bara

drog man glaset lätt över trissan. Det krävdes att skivorna var lika stora eller att finslipningsskivan var lite större, då gick det bäst.

Renhet

Lika viktigt var det att glaset var rent när man satte mot skivorna annars kunde det bli ränder som direkt sågs i glaset och på stenen. Idag har man tryckluft som renar ytorna.

Statusen

Statusen i sliperiet var inte särskilt märkbar även om polerare - polertaska kallad - sågs lite över axeln. Sliplaget satte ackord och polerarna hade viss procent, räknat på sliparnas ackord.

Sliparna skulle jämföras med benmakarna. Hyttan hade dock ingen koll på oss. Jag vet en gång det byttes lönesystem på bruket. Då brann det inne pengar för glas som vi hade lagrat upp för att användas vid nedgång förtjänsten.

Fyrkantigt

När vi slipade fyrkantiga fötter och utgick från en rund fot klippte man bort överblivet glas med en tång och jämnade till kanten på planskiva. Foten var väl ca en cm tjock.

Ungefär samma system användes när vi gjorde fiskfat. Då sprängdes först fatet rakt och sedan kröjslade kanten ner så den blev svängd.

Genomslipning

Vid slipning av servisglas fanns

riskerna att vi slipade igenom godset så att en knappt synlig spricka uppstod. Det berodde i regel på att god-set inte var nog tjockt.

Slipsyningen gav ingen större kassation. Några slipfel togs sällan bort. När en nybörjare första gången slipade Prelude satt han hela dagen utan att skärpa stenen. Skären blev som oliver. Men de godkändes.

På 1970-talet installerades en robot för slipning av Prelude. Denna laddas med 110 glas åt gången och den grovslipar ungefär 60-70 glas i timme. Kräver inga raster eller andra pauser. Skären får dock fortfarande finslipas, men underlättas av att bara en svarvning behövs.

Polering sker numera också i maskin där borstar vispar runt i

skären. Polermassan innehåller ett medel som gör tennaskning obehövlig.

Under mina sista år fick jag syssla med allt möjligt i sliperiet; kantning, kulning etc.

Jag gick i pension 1998 efter 51 år på Sandvik.

Intervju 2003 03 04